

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ

«Η Υπαρξιακή Υπόσταση του Θεραπευτή»

Σελ. 2
Εκδοτικό Σημείωμα
Φθινόπωρο - Χειμώνας - ...
Βασούλα μας

Σελ. 3
Σκέψεις για το Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης στην εποπτεία

Σελ. 4
Two-year International Supervisor's
Training Program 2024-2025
Εκπαίδευση Εποπτών Gestalt, η
ενηλικίωση μιας Θεραπευτριάς

Σελ. 6
Να ολοκληρώσω θέλω

Σελ. 7 - 16
Στοχασμοί πάνω στο πρόγραμμα
Συνεχιζόμενης Επιμόρφωσης
«Η Υπαρξιακή Υπόσταση του
Θεραπευτή»

Σελ. 16
Ενώπιος ενωπίω

Σελ. 17
Η Υπαρξιακή Υπόσταση
του Θεραπευτή

Σελ. 18 - 19
Πορεία προς τις Κυκλάδες

Σελ. 19
Δελτίο Τύπου

Μέρος Πρώτο: «Η Διυποκειμενική συγκρότηση της εμπειρίας»

«Εμπρός, άνοιξε τον εαυτό σου. Να βγει το ανθρώπινο πλάσμα.

Ανάπνευσε τον αέρα και τη σιωπή» Franz Kafka (1999).

«Αν όλες οι επαναστάσεις απέτυχαν τότε η μόνη επανάσταση που
μας απέμεινε, είναι η επανάσταση της αβεβαιότητας»

Jean Baudrillard (2019).

Συνέχεια στη σελίδα 7

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΠΟΠΤΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗΣ
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ**

ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Φθινόπωρο - Χειμώνας - Άνοιξη - Καλοκαίρι - Φθινό- πωρο...

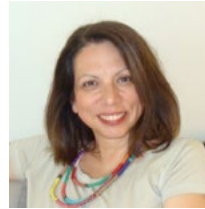
Ο χρόνος κυλά... ακόμα και αν σταθώ... κυλά νοσταλγικά...

Κοιτώ πίσω διαβάζοντας όσα γράφετε! Διαβάζω και νοσταλγώ αυτές τις στιγμές, αυτά τα Σαββατοκύριακα που επιλέξατε να είστε παρούσες και παρόντες, αυτά τα Σαββατοκύριακα που τα οργανώνουμε με αγάπη και μεράκι για σας! Αναπολώ την κοντινότητα στο σιγά - σιγά, το βάθος στο βήμα - βήμα, τη διερεύνηση στο «φιλοσοφώ», την αναζήτηση της ανθρωπινότητας, την αποδοχή της απλότητας, την πρόσκληση στην εξέλιξη και στη δημιουργία και εισπράττω τα δώρα όλων αυτών με εκτίμηση και ευγνωμοσύνη!

Μέσα σε έναν κόσμο που βουίζει, που πάλλεται δυναμικά, που «φλέγεται» κάποιες φορές στεκόμαστε και αποκρινό-

μαστε. Αυτό το διαβάζω και στις δικές σας αποκρίσεις... Αποκρίσεις με ζεστασιά, συναίσθημα, με ώριμες «θέσεις» και «στάσεις», με μεγάλωμα και δημιουργικότητα. Σας ευχαριστώ γι' αυτά τα μοιράσματα... μας δίνουν έδαφος και στήριξη για να συνεχίζουμε να τολμάμε με πίστη και πάθος στη διαδικασία της θεραπείας και της εκπαίδευσης και να μαθαίνουμε... να μαθαίνουμε από εσάς!

Καλή ανάγνωση

Μπάλλιου Δέσποινα

MSc. Ψυχολόγος, Ψυχοθεραπεύτρια, Εκπαιδευτρια & Επόπτρια Gestalt, κάτοχος ECP (European Certificate of Psychotherapy). Μέλος της Επιτροπής των Εκπαιδευτικών Κριτηρίων της EAGT (European Association for Gestalt Therapy). Α' Αντιπρόεδρος του Δ.Σ της ΕΕΨΕ (Ελληνική Εταιρία Ψυχοθεραπείας Ελλάδας) και ιδρυτικό μέλος του Gestalt Foundation και της ΕΕΨΓ (Ελληνικής Εταιρίας Ψυχοθεραπείας Gestalt).

Βασούλα μας,

Η καρδιά μας πονάει σήμερα... πολύ.

Τόσο ξαφνικά..., τόσο αναπάντεχα..., τόσο ακαριαία...

Έλυσες τα σχοινιά και έφυγες δυναμικά..., μα πρόωρα.

Γεμάτη ζωή και ενέργεια... οι τελευταίες μας κουβέντες πριν μια βδομάδα ήταν... «Βάσω μου εσύ θα είσαι εδώ στις ομάδες μας για πάντα...» και γέλασες με την καρδιά σου. Από τη μία ευχαριστήθηκες την εμπιστοσύνη στο μεταξύ μας και από την άλλη ήξερες πως αυτό το για πάντα... σε αυτή τη ζωή δεν μπορεί να το υποσχεθεί κανείς.

30 χρόνια δέσμευσης, 30 χρόνια πορείας στα μονοπάτια της Gestalt..., ως θεραπευόμενη, ως εποπτευόμενη, ως συνεργάτης, ως φίλη...

Πριν 30 χρόνια ήρθες αποφασισμένη να βάλεις τη ζωή σου σε τάξη και δεσμεύτηκες... όσα μπρος πίσω να είχε αυτή η πορεία να ψάχνεις την ολότητα σου... ούτε μια στιγμή δεν την αμφισβήτησες..., ωρίμαζες από επιλογή.

Πέρασες δύσκολα..., αποχαιρέτησες πολλούς..., σαν όμως από τον πάτο ξαναγεννιόσουν... και προχωρούσες πιο ήπια και πιο αυθεντικά... φαίνεται όμως πως κουράστηκε η καρδιά σου.

Η υποστήριξή σου όλα αυτά τα χρόνια αμέριστη, η παρουσία σου από το 1995

μέχρι σήμερα ανεξάντλητη.. με μια ματιά συνεννοούμασταν... και όταν με ένα τσιπουράκι καθόμασταν, όλα έβγαιναν στη φόρα αληθινά. Η επαφή με τους ανθρώπους ήταν στόχος της ζωής σου.

Βασούλα μας ήσουν και θα είσαι ο άνθρωπός μας..., γερός κρίκος μιας μεγάλης παρέας. Ήσουν και θα είσαι στην καρδιά μας η δική μας Βασούλα... έχεις αφήσει το παπουδάκι σου και θα το κρατάμε γερά!

Θα σε θυμόμαστε, θα σε νοσταλγούμε...

Συνέχισε να μας χαμογελάς...

Καλό σου ταξίδι.

Δέσποινα Μπάλλιου, 18/12/2025

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΠΟΠΤΩΝ****Σκέψεις για το
Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης στην
Εποπτεία.**

Το προηγούμενο διάστημα παρακολούθησα το διετές διεθνές πρόγραμμα εκπαίδευσης στην εποπτεία που διοργάνωσε το Gestalt Foundation και δηλώνω ευγνώμων για την εμπειρία. Γνώριζα πως είχα την επιλογή να αξιοποιήσω τα αρκετά -πια- χρόνια εμπειρίας ως θεραπευτής και να αρχίσω να εργάζομαι εποπτικά ειδικότερα με νεότερ@ θεραπευτ@ και πως και αυτός θα ήταν από μόνος του ένας αποδεκτός τρόπος για να πιστοποιηθώ αργότερα και τυπικά ως επόπτης, ωστόσο η επιλογή να παρακολουθήσω τη συγκεκριμένη εκπαίδευση ήταν κάτι περισσότερο από βοηθητική· ήταν πολύτιμη.

Η εποπτεία, ή supervision όπως είναι ο αγγλικός όρος, έχει αυτό το super ως πρόθεμα που με έκανε να έχω πολλές απαιτήσεις από τον ρόλο και ωθούσε να αναδύονται -τουλάχιστον σε εμένα- αισθήματα ανασφάλειας. Καλός και επαρκής θα μπορούσα να νιώσω και νιώθω. Super όμως; Πώς νιώθει κανείς super; Σε αυτό ακριβώς το σημείο η συγκριμένη εκπαίδευση λειτούργησε ως καταλύτης. Η οργάνωσή της σε τέσσερα πενήνήμερα (κυρίως) και μετά σε κάποια επιπλέον σαββατοκύριακα με βοήθησε πολύ να σχετιστώ καλύτερα με τα υπόλοιπα εκπαιδευόμενα άτομα, με τ@ εκπαιδευτ@, αλλά και με την ίδια την εκπαίδευση ως διαδικασία. Η επιλογή των πενθημέρων ήταν για εμένα καθοριστική, καθώς έτσι μπορούσα μέρα τη μέρα να αντιλαμβάνομαι να δομούνται μέσα μου στοιχεία του εποπτικού ρόλου. Η θεωρία σε συνδυασμό με τη βιωματική εμπειρία, η εξάσκηση στην εποπτεία όταν συνεργαζόμασταν με τα υπόλοιπα εκπαιδευόμενα, το μοίρασμα της πλούσιας εμπειρίας των εκπαιδευτ@ν, αλλά και το γεγονός πως τα εκπαιδευόμενα μέλη έγιναν σταδιακά ομάδα συνεισέφερε σε ένα πολύ καλό αποτέλεσμα. Επιπλέον, το γεγονός πως η εκπαίδευση είχε διεθνή χαρακτήρα με εκπαιδευτ@ς από Ελλάδα και εξωτερικό, αλλά και συμμετέχοντα μέλη και από το εξωτερικό είχε θετικό πρόσημο. Για να είμαι ειλικρινής προτιμώ την εκπαίδευση στα ελληνικά. Είναι πάντα ευκολότερη. Ωστόσο η δυνατότητα της διαφορετικής ματιάς εμπλούτισε τη διαδικασία τόσο από την πλευρά των εκπαιδευτ@ν όσο και από αυτή των εκπαιδευομένων. Έχοντας ολοκληρώσει την εκπαίδευση κρατάω αρκετές εμπειρίες από αυτά τα δύο χρόνια σχεδόν σαν φυλαχτά. Το εκπαιδευτικό υλικό που έχει διαφορετική γεύση όταν το ξαναδιαβάζω κάθε φορά, το drone ως έννοια, για την οπτική της θεραπευτικής διαδικασίας από

ένα άλλο επίπεδο, τη δημιουργική ευαλωτότητα της Liv, τον καθρέφτη που μας έδωσε η Δέσποινα στην πρώτη συνάντηση για να δούμε εκεί το πρόσωπο τ@ επόπτη, την κίνηση της Κάτιας γιατί η εποπτική σχέση είναι πάντα πρωτίστως μία σχέση όπου καλούμαστε να κινηθούμε μαζί, τον τεμπέλη κηπουρό του Guus που γείωσε το “super” και τις super – απαιτήσεις μας, τη ζεστή συνεργασία της Ράμα με τον Γιώργο και την απλότητα που αφήνει χώρο στο εποπτευόμενο, τη βραδιά με την Γιάννα, την διυποκειμενικότητα της συνάντησης με τη γλώσσα και τη ματιά του Γιώργου, την αταλάντευτη σταθερότητα της Nurith και τον εμπνευστικό σεβασμό της στη δεοντολογία, το χώρο που πάντα αφήνει η Αντιγόνη στο παιδί που είμαι ή που θα συναντήσω, την επανασύσταση της διαγνωστικής διαδικασίας από την Αντωνία, τη γενναιόδωρη καθαρτική ντροπή του Guy που έγινε μεμιάς περηφάνια και αξιοπρέπεια, το κείμενο με τις υπογραφές και την ομαδική συνάντηση ως ανάληψη ευθύνης. Μαζί κρατάω τις πολύτιμες συναντήσεις ενδοεποπτείας διαδικτυακά και από κοντά και το μοίρασμα της εξέλιξής μας. Ακόμα κρατάω τις στιγμές που με έκαναν να αισθανθώ πως ο κύκλος των φίλων χωράει κι άλλα άτομα, είτε αυτές συνέβαιναν εντός των ωρών της εκπαίδευσης, είτε εκτός, μετά το μάθημα. Πώς θα είμασταν Gestalt άλλωστε αν η μετά-επαφή δεν είχε ξεχωριστή αξία;

Τέλος, κρατάω και το κλείσιμο ως διαδικασία εξέλιξης και μεγαλώματος. Σχετίζομαι με τους ανθρώπους του Gestalt Foundation και την ευρύτερη Gestalt κοινότητα τα τελευταία είκοσι χρόνια. Σε αυτόν τον κύκλο του κλεισίματος της τελευταίας μέρας είδα με μεγάλη ικανοποίηση άτομα με τα οποία συμπορευόμαστε χρόνια να έχουν εξελιχθεί, να έχουν ωριμάσει, να έχουν μεταμορφωθεί σε κάτι που δεν πίστευαν ότι θα μπορούσαν να γίνουν όταν κοιτούσαν τον καθρέφτη σε εκείνη την πρώτη συνάντηση ή κάποια χρόνια πριν. Με κάποια θα χαρώ να συνεργαστώ, με κάποια άλλα χαίρομαι που διαφέρουμε.

Κλείνοντας αυτό το σημείωμα, αισθάνομαι ευγνωμοσύνη που έλαβα αυτή την εκπαίδευση, όχι προφανώς

γιατί έγινα super, όμως γιατί κατάλαβα πως ένας επόπτης χρειάζεται να στηρίζει το θεραπευτ@ και τη διαδικασία, να προσφέρει μια άλλη ματιά στη θεραπευτική σχέση και να είναι χρήσιμο εργαλείο για κάθε θεραπευτ@ και αυτό από μόνο του ίσως τελικά να είναι αρκετά super.

Χρήστος Καραπιέρης,
Κλινικός Κοινωνικός λει-
τουργός, Ψυχοθεραπευτής
Gestalt, Εκπ. επόπτης,
Εκπ. εκπαιδευτής, μέλος
της EAGT, πρόεδρος της
HAGT, απόφοιτος του
Gestalt Foundation.

Two-Year International Supervisor's Training Program 2024 2025

Ενηλικίωση, παρουσία, γνώση, απλότητα, αυθυπαρξία. Η εμπειρία μου...

Η πτήση ήταν πρωινή με προορισμό την Αθήνα. Ξεκίνησα με αντίσταση. Πώς θα ξεβολευτώ, πού θα πάω, ποιους θα συναντήσω...; και ταυτόχρονα μια κρυμμένη επιθυμία για εξέλιξη, για ανέλιξη. Για μια στιγμή πέρασε από τη σκέψη μου η φροντίδα, το διαφορετικό, το καινούριο. Ο φόβος πάλι ήταν εκεί, μαζί και η επιθυμία. Στην αίθουσα, ένας κύκλος από έμπειρους θεραπευτές. Εικόνα οικεία μα και ξένη. Η πρώτη θεματική, εισαγωγή στη νέα εμπειρία. Σώμα, νους και βίωμα. Βλέμματα, οσμές, σε μια προσπάθεια ανταλλαγής και συνύπαρξης. Αισθήσεις ξανά στο πεδίο. Χάθηκαν οι λέξεις. Ξεχάστηκε ο λόγος. Μια συνεργατική προσπάθεια εν τη γενέσει. Αναδύθηκαν, φυσιολογικά, οι ενδοβολές εν χορώ. Φόβος και αγωνία για την καλή εικόνα. *«Τα παπούτσια με στένευαν και δεν ταίριαζαν στις καιρικές συνθήκες. Είχε ζέστη και εκείνα ήταν από γούνα. Στον τόπο μου είχε κρύο τον Γενάρη. Μόνον ένα ζευγάρι χωρούσε η βαλίτσα... Αγόρασα άλλα.»*

Ήρθε η γνώση και έδωσε υπόβαθρο για έδαφος και εξέλιξη. Έδωσε άλλο προσανατολισμό στη δυναμική της ομάδας. Αξιόλογη, σημαντική, επιστημονική γνώση: **“Issues of diagnosis and psychopathology in supervision”, “A unitary perspective on the supervision situation”, “Group Supervision”, “Supervision for Brief Group Gestalt Therapy”, “Ethical Aspects of Clinical Supervision”, “Supervision for professional groups and organizations”** και άλλα.

Το ταξίδι, από εσωτερικό και συμβολικό, έγινε και πραγματικό. Ταξιδέψαμε προς τον Όλυμπο, σύμβολο της πρόκλησης και πνευματικής ανύψωσης. Μείναμε και σταθήκαμε όλοι μαζί... για μέρες.

Έμαθα να σκέφτομαι την εποπτική διαδικασία ως μια συνθήκη δημιουργικής προσαρμογής. Ο εποπτής δεν καλείται απλά να επιβεβαιώσει τον εποπτευόμενο, αλλά και να του επιτρέψει να βιώσει τη συναισθηματική δυσκολία μέσα στο ασφαλές πεδίο της εποπτικής σχέσης, όπου μπορεί να επιβιώσει, να στοχαστεί και να μάθει από την ίδια τη δυσκολία του.

Κυρίως νιώθω και λιγότερο ξέρω πώς είναι όλα εκείνα, που συμβαίνουν στον ενδιάμεσο χώρο της εποπτείας ή της θεραπείας, και που γίνονται και μπορούν να υπάρχουν στο πεδίο όπως είναι, μέσα από τον υπαρξιακό διάλογο, τον σεβασμό, την αποδοχή και την κατανόηση γι' αυτό που συμβαίνει στον άνθρωπο, στο εδώ και τώρα.

Έλαβα, διδάχτηκα, «άνοιξα» την καρδιά μου και τη νόησή μου και κράτησα, για εμένα από εσάς, όσο μπό-

ρεσα και αυτή τη φορά, πολύτιμες ανθρώπινες αξίες, δικές σας και δικές μου. Ο καθένας ξεχωριστά διέθεσε κομμάτι, και αρκετές φορές κομμάτια από την ύπαρξή του στη διαδικασία, που για εμένα έγιναν ευκαιρίες και δυνατότητες.

Για άλλη μια φορά, στον ίδιο χώρο, με το αίσθημα του ανήκειν, το αίσθημα της αποδοχής, ολόκληρη, άλλοτε με επίγνωση και άλλοτε καθόλου, με τις αισθήσεις και τα συναισθήματα παρόντα, με τους άλλους, με τους ανθρώπους, προς την ενηλικίωση και την αυθυπαρξία. Ένας κοινός χώρος για ένα χορό στην αυτογνωσία, μια συνάντηση στο μαζί, στο συνεχές. Μια δυναμική, παρουσίες ανεξάρτητες μα και παράλληλα συντονισμένες στο αέναο.

Ελένη Κεσούδη, Ψυχοθεραπεύτρια Gestalt, Εκπαιδευόμενη Επόπτρια

Εκπαίδευση εποπτών Gestalt: Η ενηλικίωση μιας θεραπεύτριας

Ο αέρας φυγαδεύτηκε
στα πνευμόνια.

Φύσηξε μακριά
όλες τις συλλαβές
αυτού του μεσημεριού:

Αυθεντικότητα,
Αποδοχή, Αγάπη.

Σήμερα,
σε μια μέρα χωρίς φύλλα,
κιτρινισμένα και παρηγορητικά,
διαλέγω να είμαι άλλη.

Να ρωτήσω με ντροπή
τρυφερή:

Τι κι αν οι λέξεις
γινότανε χέρια καθαρά

σαν φρεσκοσιδερωμένες
πετσέτες;

Κι αν μιλούσαμε κάθε μέρα
με μια λέξη λιγότερο;
Κι αν υφαίναμε το χαλί,
που με προσήλωσε πολύ ώρα
κοιτάμε
με σιωπή απέραντη,
σιωπή μεταμέλειας,
σιωπή που αφαίμαξε
από τις κουβέντες μας
όλη την ειλικρίνεια;

Κάποτε
-αγαπημένοι μου-
δεν αντέχουν τα λόγια
που με περισσή επιμέλεια
διαλέγουμε.

Μοιάζουν με εκείνα τα κοτσύφια
στα σκιάχτρα
ενός καλοσπαρμένου χωραφιού.
Τι κι αν γίνουμε, λοιπόν,
σπόρος στα χωράφια
του -στ' αλήθεια- άπληστου
κόσμου μας,
που δίχως, όμως,
τα δικά μας χέρια
-τα ανθρώπινα-
Δεν θα γινόταν ποτέ
να θεριστεί.

Στην Gestalt έμαθα να γίνομαι περιπετειώδης. Θα έλεγα καλύτερα, να επιτρέπω στον εαυτό μου την περιπέτεια. Βέβαια, όταν ξεκίνησα την εκπαίδευσή μου ως ψυχοθεραπεύτρια, ήμουν μόλις 25 χρονών και το μέλλον φάνταζε ένα αφράτο χαλί που άνετα θα μπορούσα να περπατήσω με τις γυμνές μου πατούσες.

Είκοσι χρόνια μετά, άνοιξα ξανά την πόρτα της εκπαίδευσης και έκατσα στην καρέκλα της μαθήτριας κυκλωμένη από συμμαθητές με τετράδια, τσάντες, τσαντάκια και βαλίτσες γεμάτες γνώσεις, βιώματα και πολύχρωμες κορδέλες ως αμπαλάζ των συναισθημάτων.

Και γίναμε και πάλι παιδιά, μαθητές, σε αυτόν τον κύκλο της εκπαίδευσης εποπτών στην ψυχοθεραπεία Gestalt.

Η Κάτια, η Δέσποινα, η Γιάννα, η Αντωνία, ιδωμένες από άλλη σκοπιά, πιο ώριμες, πιο μεστές να εκπαιδεύσουν πια τον επόπτη, κι όχι μονάχα τον θεραπευτή.

Σε αυτήν την ομάδα μοιράστηκα την υπαρξιακή μου

αγωνία, αυτήν του «μεγαλώνω». Κατάλαβα, ωστόσο, πως το «μεγάλωμα», εκτός από ρυτίδες, πόνους, ευθύνες και φόβο θανάτου, μου έφερνε ως δώρο την καρέκλα του επόπτη. Κι εγώ, δειλά και φοβισμένα, καθόμουν στην άκρη-άκρη στην αρχή, ελέγχοντας το λιγιστό μου βάρος πάνω της.

Κι από τους φοβισμένους ώμους μου, με έπιασαν σφιχτά ο Guus, η Lín και τόσοι άλλοι εκπαιδευτές. Κι ήταν σαν να από κάπου ψηλά (σε μια απροσδιόριστη απόσταση) εμφανίστηκε κι ο καλός μας Harm να δώσει την άδειά του για ένα λίγο πιο αναπαυτικό κάθισμα στη μεγάλη καρέκλα.

Έχω μια Διευθύντρια στην πρωινή μου δουλειά ως ψυχολόγος -μια φίλη πια- που μου έμαθε πως συνάδελφος σημαίνει «σύν τω αδελφώ». Δεν θα έπρεπε, λοιπόν, να νιώθω ασφαλής στην Gestalt ανάμεσα σε τόσα πολλά αδέρφια; Αδέρφια που πώς θα μπορούσαν άραγε να είναι καθ' όλα όμοια ή πώς οι γονείς/επόπτες θα τα βλέπανε με τον ίδιο ακριβώς τρόπο; Όμως και πάλι αδέρφια, που μοιράζονται το ίδιο ψωμί μιας έντιμης δουλειάς, που αγαπά ο καθένας με τον δικό του διαφορετικό τρόπο.

Σε αυτά τα δυο χρόνια της εκπαίδευσης εποπτών, λοιπόν, νιώθω πως κάναμε πράξη, σχεδόν κάθε μήνα, αυτή την ιερή διαδικασία «να τρώμε μαζί», να δίνουμε τροφή από το πιάτο μας στον διπλανό μας και να αφήνουμε να μας σερβίρουν ζεστό μεσημεριανό φαγητό. Πολλοί ορίζουν αυτές τις ψυχοθεραπευτικές διαδρομές ως «ταξίδι». Άλλωστε, το δικαιολογούν αυτές οι πολυάριθμες πτήσεις «Αθήνα - Θεσσαλονίκη», αλλά και οι δαιδαλώδεις εσωτερικές αναζητήσεις.

Εγώ πάλι θα μιλούσα για «στάση» κι όχι για αυτήν τη μεθυστική ζάλη του ταξιδιού. Έκανα, λοιπόν, σε αυτά τα δυο χρόνια «στάσεις»: στάσεις στο παρελθόν, στο παρόν και σε εκείνα που φαντάζομαι πως μπορεί να έρθουν στο μέλλον.

Κι αν κάτι διδάχτηκα από όλο αυτό, ήταν πραγματικά να μάθω να στέκομαι, να ακούω, να νιώθω και να βλέπω με τα μεγάλα και καθαρά μάτια ενός παιδιού τον κόσμο γύρω μου. Να βλέπω τους επόπτες, τους θεραπευτές και τους θεραπευόμενους, όχι ως υπεράνθρωπους, αλλά ως όντα με τις ίδιες διαστάσεις, μα με τόσο διαφορετικές ανάγκες.

Η καρδιά μου είναι γεμάτη ευγνωμοσύνη, όχι μονάχα για όσα έμαθα, αλλά κυρίως για εκείνα, που ακόμα δεν ξέρω.

Άλλωστε, αν όλα τα γνώριζα, τι θέση θα είχα ως άνθρωπος μέσα στη ζωή;

Έλλη Φρεγγίδου, MSc. Ψυχολόγος - Ψυχοθεραπεύτρια Gestalt

Να ολοκληρώσω θέλω

Ποτέ δε μου άρεσαν τα κλεισίματα. Από την προετοιμασία για τις πανελλαδικές και τους βιαστικούς αποχαιρετισμούς - «Γεια, θα τα ξαναπούμε» - μέχρι εκείνον τον ανολοκλήρωτο πίνακα και την προσωρινή παύση από τον πρώτο κύκλο της θεραπείας μου, το σούρσιμο των εκκρεμοτήτων με συντροφεύει σαν πιστό κατοικίδιο. Εγωτισμός; Άγχος της απόσυρσης; Τελειομανία; Ιδεοψυχαναγκαστικό μοτίβο σχετίζεται; Όπως και να το έχω κατά καιρούς ονομάσει, για μένα κάθε κλείσιμο θα υπαγόρευε το τέλος μιας διαδικασίας και θα ήταν αυτό ακριβώς: ένα αμετάκλητο, τελεσίδικο γεγονός, χωρίς τη δυνατότητα της παραμικρής δυνατότητας ή, έστω, φαντασίωσης μιας κάποιας επανόρθωσης ή βελτίωσης.

Δεν θυμάμαι πότε έγερνε η πλάστιγγα και, από δείκτης σημαντικότητας, οι εκκρεμότητες μετατράπηκαν σε φορτίο. Νομίζω από τότε που σταμάτησα να ασχολούμαι μαζί τους γραμμικά, σειριακά και η ανάγκη για παράλληλες διαδικασίες άρχισε να με χτυπάει σαν καταιγίδα μετεωριτών. Να ήταν η αύξηση των υποχρεώσεων, οι πολλαπλοί ρόλοι, τα φιλόδοξα «ναι»; Οι ελαστικές προθεσμίες σταμάτησαν να έχουν πλάκα, πόσο μάλλον να ορίζουν την αξία μου. Ίσα-ίσα, το αντίθετο: κάποιες φορές λειτουργούσαν αθόρυβα και διαβρωτικά, δημιουργώντας ρωγμές και άμορφους σταλακτίτες, εντυπωσιακούς μεν, κρυμμένους δε, στο σκοτεινό σπήλαιο της αγωνίας μου: «Θα τελειώσω ποτέ;»

Σε ολόκληρη την πορεία μου στην ψυχοθεραπεία Gestalt, άρχισα να αγκαλιάζω την αναβλητικότητα μου και εν μέρει, να την αποδέχομαι. Πολλές φορές αφέθηκα στη διαδικασία και άλλες τόσες, η διαδικασία

αφέθηκε στην τύχη της. Πήρα το χρόνο μου (πολύ), συζήτησα το θέμα (πολύ), το πήγα στη θεραπεία μου, προσδοκώντας την παράδοση αλλαγή μου. Σχετικά πρόσφατα, λοιπόν, ήρθα σε επαφή με μια απλή, βασική αρχή της θεωρίας Gestalt: κάποιες φορές, η δράση είναι αυτή που νοηματοδοτεί την κινητοποίηση της ενέργειας που έχει προηγηθεί. Με άλλα λόγια, όταν η δράση αποδεικνύεται σύντονη με την ανάγκη, την επιθυμία, την επιλογή, τότε μιλάμε για ενθουσιασμό. Αν πάλι η δράση απομακρύνεται από την ολοκλήρωση της μορφής, τότε μιλάμε για άγχος.

Αφορμή γι' αυτήν την επανάληψη της ύλης του πρώτου έτους, στάθηκε η τελευταία συνάντηση με την ομάδα μου της εκπαίδευσης εποπτών. Όπως σε όλα τα προγράμματα, έτσι και σε αυτό, μια γραπτή παρουσίαση της γνώσης που αφομοιώθηκε και της εμπειρίας που βιώθηκε κατά τη διάρκειά του προϋποθέτουν, μεταξύ άλλων, την ολοκλήρωσή του. Αυτή η προϋπόθεση, λοιπόν, ήταν αρκετή για να συννεφιάσει τις καλοκαιρινές μου διακοπές και αναβόσβηνε πυροδοτικά στο νου μου, κάθε φορά που εμφανιζόταν η ευκαιρία κάποιου - πολύτιμου - ελεύθερου χρόνου. Και μετατρεπόμενη σε υποχρέωση με ορισμένη χωρο-χρονική προθεσμία, συνέβαλε στο να έρθω αντιμέτωπη με την αναπόφευκτη αλήθεια ότι, τώρα, όπως και κάποιες φορές στο παρελθόν, χρειαζόταν απλά να κάνω τη δουλειά.

Προσδοκίες; Πολλές και υπερτροφικές. Ματαιώσεις; Αναρίθμητες και καταποντιστικές. Δεύτερες, τρίτες, όγδοες σκέψεις, του γιατί με υπέβαλα - ξανά - σε αυτή τη διαδικασία; Κατηγορηματικές και κατηγορητήριες. Όσπου κάπου εκεί, στο βάθος του μπαούλου, ξεπρόβαλαν δειλά η περιέργεια και το ενδιαφέρον για την εκτυλισσόμενη διαδικασία, για τη θεωρία και τον πλούτο που μαχόμενοι να οικειοποιηθώ, ήτοι, το αρχικό κίνητρό μου για αυτήν την επιλογή. Και θυμήθηκα, ενσώματα, τη σχέση με τους συνοδοιπόρους και τις εμπειρίες μας των δύο τελευταίων ετών. Και στηρίχθηκα στα χέρια μου και ξεκίνησα να γράφω, όχι την παρουσίαση, το τελικό, τέλειο, τετελεσμένο και τελεσίδικο αποτέλεσμα της διετούς πορείας μου, αλλά το μεγεθυμένο στιγμιότυπο μιας ανεκτίμητης διαδρομής με γενναίους και αφοσιωμένους συντρόφους, η σχέση με τους οποίους συνέβαλε καθαρά στη δημιουργία των φακών που εκείνη τη στιγμή φορούσα.

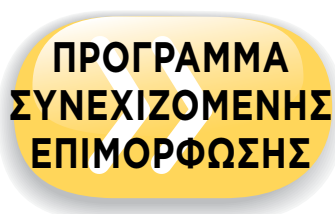
Σ' εκείνη τη συνάντηση λοιπόν, παρακολούθησα τις διαδικασίες των συναδέλφων μου, όχι τις εργασίες τους. Ανακάλεσα στιγμές, αναγνώρισα τρόπους σύνδεσης, ποιότητες και εκφάνσεις και τροφοδότησα τη φαντασίωση ότι, αν κάποιος άγνωστος παρουσίαζε αυτές τις ιστορίες, θα μπορούσα να αναγνωρίσω το νου που τις διαμόρφωσε. Όταν ήρθε η σειρά μου να παρουσιάσω το δικό μου θησαυρό, το παλιό που ανακατεύτηκε με

το νέο, το υπάρχον που στήριξε το υπό κατασκευή, οι φίλοι και συνάδελφοι, η κοινότητά μας δήλωσαν μάρτυρες της ολοκλήρωσης της διαδικασίας μου έως εκείνη τη στιγμή. Σαν τη φωτογραφία, κατά τη διάρκεια ενός πάρτι, που σε καμιά περίπτωση δεν σηματοδοτεί τη λήξη του, παρά επιβεβαιώνει την ύπαρξή του: τίποτα τελειωμένο και οριστικό, μόνο ολόκληρο.

Κάπως έτσι, κράτησα την ανακούφιση και την περηφάνια της ολοκλήρωσης της εκπαίδευσης, όχι σαν τέλος και τελειότητα, αλλά ως σχεσιακή διαδικασία. Σαν τα κεράκια στην τούρτα γενεθλίων που γιορτάζουν την πορεία της ζωής, δεν προλέγουν το τέλος της. Η ανά-

ληψη της δράσης που χρειάζονται για να μεγαλώσω και να μετρήσω τα δικά μου κεράκια, φωτίστηκε από την παρουσία των σημαντικών Άλλων κι έδωσε, με τη σειρά της, νόημα στην προετοιμασία και τη σκέψη και την οργάνωση που προηγήθηκε: αυτό που πίστευα για μοναχικό άγχος, με τη συμπερίληψη των άλλων και από τους άλλους μετατράπηκε σε αναγκαία κινητοποίηση για την ολοκλήρωση μιας επιθυμίας που είχα βιώσει δύο χρόνια πριν. _

Αργυρώ Βάγια, Ψυχολόγος-Ψυχοθεραπεύτρια Gestalt,
M.Sc. Γνωσιακής Επιστήμης

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ

«Η Υπαρξιακή Υπόσταση του Θεραπευτή»

Συνέχεια από τη σελίδα 1

Τον Μάρτιο του 2025 «βρέθηκα» να παρακολουθώ το εργαστήριο της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης για τη διυποκειμενικότητα. Τον Απρίλιο συνεχίσαμε με την εξουσία, την ντροπή, το κακό και τη σαγήνη και στο τέλος τον Ιούνιο καταλήξαμε στη Σίφνο να διανύουμε αποστάσεις μέσα μας και έξω μας, σε τόπους και μονοπάτια, στην ίδια γη που την πατούν εδώ και χρόνια τα πόδια τόσων και τόσων ανθρώπων. Δεν θα σας πω τα πράγματα όπως έγιναν, όπως λέει και ο Ethan Hawke ως Fin στις «Μεγάλες Προσδοκίες» του Alfonso Cuarón (1998), αλλά όπως τα θυμάμαι.

Θυμάμαι λοιπόν τη Δήμητρα και τη Δέσποινα να μας λένε τον Μάρτιο, αναφερόμενες στον Husserl ότι ο Άλλος και ο Εαυτός πάντοτε θα μας διαφεύγουν. Τις θυμάμαι να βάζουν τις εννοιολογικές (και όχι μόνο) βάσεις για τη διυποκειμενικότητα: Τη φαινομενολογική αποβλεπτικότητα του, από το πεδίο, οργανισμού περιβάλλοντος που είναι εμπρόθετος, συνειδητός και αυτόβουλος, την προσπάθεια ορισμού του τι είναι εν τέλει η εμπειρία, την εστίαση στα «δώρα» της διυποκειμενικής ψυχανάλυσης, την ύψιστη σημασία του υπαρξιακού διαλόγου ως ξέφωτο δεύτερης ευκαιρίας για την επιβεβαίωση της ύπαρξης, την υπογράμμιση της μεταμόρφωσης του αντηχείν (resonance) σε εναρμονισμένο συντονισμό (attunement) διοδεύοντας, βεβαίως, μέσα από τις συμπληγάδες της αβεβαιότητας.

Μπορεί το μελάνι που έχει χυθεί για τη σημασία του τρίτου, να μοιάζει ατέλειωτο, αλλά σίγουρα θα πρέπει, όσο κουραστικός κι αν γίνω, να ξαναμιλήσω για ακόμη μία φορά σε αυτό εδώ το κείμενο, για τη σημασία του. Πριν μερικά χρόνια ένας ψυχαναλυτής που εκτιμώ βαθιά και διδάχτηκα από αυτόν με μεράκι και ανθρωπιά κλινικά και θεωρητικά

εξίσου, μας έλεγε ότι οι δύο ούτως ή άλλως τείνουν πάντα στη συγχώνευση, αν δεν υπάρχει ο τρίτος. Ο Freud (Νικολαΐδης, 1994) υπογράμμισε από πολύ νωρίς ότι οι πρώτες σωματικές ταυτίσεις του ανθρώπου είναι ανθρωποφαγικές. Και που αλλού παραπέμπει το ανθρωποφαγικό στοιχείο, αν όχι σε βαθιές επιθυμίες επιστροφής στο πρώτο περιβάλλον όπου οργανισμός και περιβάλλον ήταν ένα και αυτό; Πού αλλού αν όχι σε συγχωνεύσεις, αρχαϊκές συμβολές και ενώσεις του αδιαφοροποίητου; Αν δεν υπάρξει λοιπόν ο τρίτος, είτε αυτός εκπροσωπείται από τον έναν από τους δύο γονείς (στην ψυχαναλυτική βιβλιογραφία συνήθως από τον πατέρα), είτε από την κοινότητα ή όπως θα το έθετε ο Καστοριάδης (2010) από την Πόλιν, τότε το μόνο σίγουρο θα ήταν η κατάληξη του καταβροχθίζειν και καταβροχθίζεσθαι εν ταυτώ. Στο ψυχοθεραπευτικό δωμάτιο και όχι μόνο, το ρόλο του τρίτου μπορεί να τον έχει ο ίδιος ο διάλογος των υπάρξεων που συναντώνται στο «Μεταξύ». Ίσως ο τρίτος να είναι εν τέλει αυτό το μεταψυχικό «Μεταξύ» του Buber το όριο της επαφής επί του οποίου αναδύονται ο Εαυτός και ο Άλλος που είναι αμφότεροι μέσα στην διυποκειμενική τους αμοιβαιότητα σημεία υπόστασης και ετερότητας ταυτόχρονα. Ή και οι δύο δια του τρίτου ή τίποτα... Αν ο Άλλος ή ο Εαυτός γίνουν απόλυτα κατανοητοί ο κόσμος θα έχει ήδη τελειώσει: Αν ο Άλλος και ο Εαυτός γίνουν απόλυτα κατανοητοί η συνάντηση δεν θα είναι πια εφικτή, το αιώνιο και απροσπέλαστο «Εσύ» θα έχει γίνει σκόνη από σκιές που χάθηκαν πριν χρόνια και οι τόποι θα είναι πλέον άτοπα κενά του πουθενά...

Η διυποκειμενική στάση έχει μία πολύ μεγάλη σημασία έτσι όπως το βλέπω αυτή τη στιγμή που παρατηρώ ότι όσο θυμάμαι, τόσο γράφω και που όσο γράφω, άλλο τόσο ξε-

κινάω και πάλι να θυμάμαι. Η σημασία της έγκειται στο γεγονός ότι μας καλεί να βγούμε από τον σολιψισμό και να περάσουμε σε αυτό έξω από το οποίο δεν υπάρχει τίποτα άλλο: Τη σχέση. Με τα λόγια του Kierkegaard (2009): «Αλίμονο, η θύρα της ευτυχίας δεν ανοίγει προς τα μέσα». Ο σολιψισμός, ως ένα εγωτιστικό ανάχωμα ενδεδυμένο με υφάσματα διανόησης και ενίοτε μίας υπαρξιακής μελαγχολίας, δεν είναι παρά το ναρκισσιστικό εκέγγυο του αυτοαναφορικού ειδωλολάτρη που στο πρόσωπο του Θεού του λατρεύει τον ίδιον του. «Αλίμονο στον φανατισμένο που νομίζει ότι κατέχει τον Θεό», γράφει ο Buber (2022). Με τα λόγια του Ponty (2016): «Ο κόσμος δεν είναι εκείνο που σκέφτομαι, αλλά εκείνο που ζω, είμαι ανοιχτός στον κόσμο, επικοινωνώ αναμφίβολα μαζί του, αλλά δεν τον κατέχω, είναι ανεξάντλητος».

Η Δήμητρα και η Δέσποινα μας είπαν μέσα από το λόγο του Ponty (2016), ότι ως σώματα είμαστε ήδη συνδεδεμένοι και ότι η στάση του υπαρξιακού διαλόγου στα πλαίσια της διανθρώπινης συνάντησης, είναι ζήτημα ηθικής. Και σε αυτό το σημείο ξεκίνησαν να μας μιλούν για τον Levinas και φυσικά σιγά σιγά, ξεκινήσαμε να ξύνουμε μέσα μας και ανομολόγητα ανά μεταξύ μας κάθε κομμάτι εξορίας και ανεσιτότητας για να τεθεί τον Απρίλιο αναπόφευκτα το ζήτημα του κακού. Για τον Levinas (1987), προηγείται ο Άλλος του Εγώ και σε κάθε περίπτωση όπου κάτι ανάγεται είτε κρυφά είτε φανερά στο ίδιον του, έχει βάλει ήδη τις βάσεις του ολοκληρωτισμού. Το ότι ο Άλλος προηγείται του Εγώ μπορώ να προσπαθήσω να το κατανοήσω υπό την έννοια του ότι ο Άλλος έχει υπάρξει ήδη εκεί πριν από εμένα, ιδίως αν διαβάσω τον Άλλον ως το αιώνιο «Εσύ» του Buber (2022), στο οποίο απευθύνομαι προκειμένου να υπάρξω, διότι ύπαρξη σημαίνει υπό την αρχή κάποιου Άλλου. Διά στόματος Baudrillard (2019): «Το φάντασμα της απαρνημένης ετερότητας ανασταίνεται ως αυτοκαταστροφική διαδικασία».

Η απάρνηση της ετερότητας, τρόπον τινά η απάρνηση του Άλλου στην ουσία σε διυποκειμενικό επίπεδο αποτελεί ένα ισοδύναμο φόνου. Η Δήμητρα και η Δέσποινα ερχόμενες στο ζήτημα της ευθύνης μέσα από την ηθική, μας θύμισαν ότι η αγγλική λέξη responsibility που μεταφράζουμε ως ευθύνη, προέρχεται από την αγγλική λέξη response που σημαίνει απόκριση και απάντηση. Η ευθύνη συνεπώς άπτεται επί της αποκρίσεως του «Εγώ» απέναντι στον Άλλον, του ψυχοθεραπευτή ή της ψυχοθεραπεύτριας απέναντι στον θεραπευόμενο ή στη θεραπευόμενή τους. Το αγγλικό responsibility (=ευθύνη) είναι μία σύνθετη λέξη που προέρχεται από τις λέξεις response (απάντηση, απόκριση) και ability (ικανότητα), άρα η ευθύνη είναι η ικανότητα του καθενός μας να αποκρίνεται και να απαντά. Για να απαντά λοιπόν κάποιος σε κάτι χρειάζεται αφενός να έχει επίγνωση του τι συμβαίνει μέσα στο συνεχές της εμπειρίας του, αλλά και του πώς επηρεάζει την εμπειρία του Άλλου και

αφετέρου να μπορεί να είναι ανοιχτός στο να επηρεαστεί και εκείνος από τον Άλλον, παραμένοντας παρών και στο αφενός, αλλά και στο αφετέρου. Μία φίλη και συνάδελφος που εκτιμώ και αγαπώ βαθιά, με την οποία ήμασταν μαζί στο εργαστήριο υπογράμμισε ότι στη βέλτιστη απόκριση (βέλτιστη όχι με την έννοια του τέλειου) δεν χωράνε οι εφησυχασμοί, διότι οι εφησυχασμοί είναι μάλλον το ακριβώς ανάποδο του αποκρίνεσθαι, το κακό πολλές φορές άλλωστε ξεκινάει από την αδιαφορία.

Όπως το πεδίο είναι διαρκώς μεταβαλλόμενο καθώς επηρεάζεται από τις αποκρίσεις, έτσι και η εναρμόνιση (attunement) δεν μπορεί να είναι στατική και πάγια. Πολλές φορές χάνεται, διακόπτεται αλλά διορθώνεται και αποκαθίσταται και αυτό, στο θεραπευτικό δωμάτιο, είναι πρωτίστως ευθύνη του ψυχοθεραπευτή ή της ψυχοθεραπεύτριας, όπως είναι και του γονιού με το παιδί του όταν αυτό είναι μικρό και πρωτοεισαχθέν σε αυτό που συνηθίζουμε να αποκαλούμε ζωή.

Κάτι που είδα από τα βιωματικά μέρη του εργαστηρίου αυτού είναι ότι πολλές φορές ο θεραπευόμενος απέναντί μας είναι ένα παιδί μεταξύ ύπνου και ξύπνιου και για αυτό

χρειάζεται, στα πλαίσια αυτής της διυποκειμενικής διανοιχτότητας του αποκρίνεσθαι στον βέλτιστο βαθμό, να του μιλάμε σαν να είναι μεταξύ ύπνου και ξύπνιου. Σε αυτή τη συχνότητα απαιτείται μία βαθιά ευγένεια ψυχής, διότι αυτή είναι η συχνότητα που μας βάζει απέναντι σε ένα παιδί που βρίσκεται ανάμεσα στην πραγματικότητα και το όνειρο, ανάμεσα στην πραγματικότητα (μία πραγματικότητα που δεν αντέχεται από ένα πλάσμα εύπλαστο και ευαίσθητο) και στη φαντασιακή του φυγή, σε μία κρυψώνα που το προστατεύει και το προφυλάσσει από τη φρίκη και τη δυστυχία, ανάμεσα στην επαφή και την απόσυρση, ανάμεσα ή μάλλον πάνω στη χρυσή τομή της μελαγχολικής προσαρμογής του. Το να μιλάμε στον θεραπευόμενο σε αυτή τη συχνότητα σημαίνει ότι τον κρατάμε όπως θα κρατούσαμε κάτι όμορφο και εύθραυστο, ότι χωράμε και εμπεριέχουμε μέσα μας τη μεταφορά του ονειρικού μηχανισμού του στον ξύπνιο του.

Το παιδί μεταφέρει το ονειρεύεσθαι όσο μπορεί και στον ξύπνιο του ώστε να αντέξει αυτά που δεν αντέχονται, το παιδί ονειρεύεται για να μην τρελαθεί, ονειρεύεται για να μην νεκρώσει, για να μην γίνει ίδιο με τα τέρατα που το περιβάλλουν· τα όνειρά του είναι ίχνη δακρύων. Το παιδί ονειρεύεται για να μην κλαίει, να μην κλαίει άλλο μπροστά στο απάνθρωπο και το τραγικό, το παιδί ονειρεύεται για να μην αφανιστεί, αλλά και για να εξαφανιστεί ταυτόχρονα. Η αλήθεια του ανθρώπινου ψυχισμού βρίσκεται άλλωστε στην καρδιά των αντιφάσεων του.

Το να του μιλάμε συνεπώς σε αυτή τη συχνότητα από την καρέκλα του ψυχοθεραπευτή, σημαίνει ότι το αφήνουμε να ονειρεύεται δείχνοντάς του ταυτόχρονα πως εμείς είμαστε εκεί και το περιμένουμε να ξυπνήσει όταν εκείνο αισθανθεί έτοιμο.

Η συχνότητα αυτή πέρα από το ότι επαναναθρωποποιεί και εμάς τους ψυχοθεραπευτές, διότι βάζουμε ως προτεραιότητα τον Άλλον, δίχως την ύπαρξη του οποίου θα επαναλαμβανόμασταν εις το διηνεκές όπως θα το έθετε Baudrillard (2019) στη «Διαφάνεια του Κακού», μέχρι να εξαϋλωθούμε από τους ατελείωτους ανακαθρεπτισμούς, μας κάνει να συναντάμε τον θεραπευόμενο στο εδώ και τώρα επιτρέποντάς του να είναι όπως είναι ούτως ή άλλως, λόγω των φιξαρισμάτων και των καθηλώσεών του. Δίνουμε τον χώρο στο εκεί και τότε να εμφανιστεί στο εδώ και τώρα του θεραπευτικού δωματίου, με νεύρα, σάρκα και οστά εντός του μεταβιβαστικού διακείμενου και γινόμεστος, όπως έλεγε ο Ferenczi (Guasto, 2011), η μήτρα μέσα στην οποία ο θεραπευόμενος θα φτιάξει κόκκαλα και όργανα, διότι επιτρέπουμε στο εσωτερικό παιδί που έχει βγει μπροστά μας να δει ότι σε αυτή τη συνθήκη είναι ασφαλές, άρα ίσως η θεραπευτική σχέση μέσω της σταδιακής ενδοβολής της να γίνει το νέο αντικειμενότροπο καλούπι του θεραπευόμενου έξωθεν των τειχών της ψυχοθεραπείας και έτσι να αρχίσει να αφήνει την κρυψώνα του εκεί και τότε, όπου στο εκεί και τώρα του αποτελεί αδιαμφισβήτητα τη φυλακή του. Το να του μιλήσουμε σε αυτή τη συχνότητα μας κάνει να αποτιούμε έναν βαθύ φόρο τιμής στον κλινικό μας προπάτορα, το

παιδί που ανέβηκε στους ώμους του πατέρα της ψυχανάλυσης και είδε ακόμη πιο πέρα από ότι είχε τολμήσει εκείνος να κοιτάξει (Σταθόπουλος, 2022), στο παιδί εκείνο που του έλεγε η μητέρα του από τα γεννοφάσκια του ότι φταίει εκείνο για όλα της τα προβλήματα (Karusi, 2018), στον Ferenczi (Borgogno, 2014) που υπογράμμιζε ότι το όνειρο κατά βάση στην προθετικότητα του είναι τραυματολυτικό, στον Ferenczi (Avello, 2018) και σε όλα τα ακαλοσώριστα παιδιά που χαρακτηρίζε ως παιδιά ξεχασμένα απ' τους Θεούς, στο παιδί μέσα μας και σε όλα τα θυσιασμένα παιδιά που γίναν σκιάχτρα και αχυράνθρωποι στη φωτιά από τη βία αυτού του κόσμου.

Όπως θα το έθετε ο Green (Νικολαΐδης, 1994), έχουμε όλοι μας ευθύνη να μην αφήσουμε τον Αγαμέμνονα να σφάξει την Ιφιγένεια στον βωμό της ναρκισσιστικής του αυθαιρεσίας. Όπως λένε οι αγαπημένοι μου Iron Maiden (1982) στο «Children of the Damned», αν το παιδί είχε ζήσει θα μας είχε σταυρώσει όλους...

Μέρος Δεύτερο **“Authority: Ιχνηλατώντας στη Λεπτή Γραμμή”**

«Το κακό πιστεύει ότι είναι απόλυτα ανεξάρτητο, ότι έχει καταφέρει να δημιουργηθεί εκ του μηδενός, αλλά η αλήθεια είναι ότι δεν αποτελεί προέλευση του εαυτού του. Πάντα κάτι υπήρχε πριν απ' αυτό. Κι αυτός είναι ο λόγος που είναι αιώνια δυστυχισμένο».

Terry Eagleton (2024).

Γιατί παιδί μου θυσιάστηκες; Για να αθώωσω το φονιά μου. Μα έτσι έγινες θύτης του κορμιού σου. Ναι, αλλά εκείνος είναι κάτασπρος, λευκός κι αθώος σαν το χιόνι. Και δεν σε νοιάζει τι είναι δίκαιο; Σηκώνοντας το βάρος κάποιου άλλου, έγινα Θεός που είναι πιο πάνω από το δίκαιο των ανθρώπων. Και τι σημαίνει για σένα ο Θεός; Ο Θεός είναι ο άνθρωπος που πέρασε από τη θέση του φονιά.

ήταν η ευκαιρία μου στη θέωση. Σκοτώνοντάς με έγινα ένοχος και συνεπώς Θεός στη θέση του.

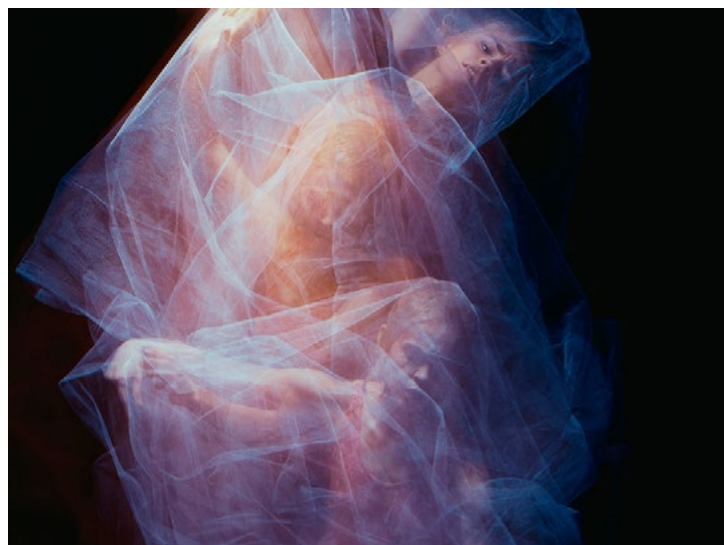
(Στην απέραντη προοπτική της αυτοκτονίας)

Τον Απρίλιο, ερχόμενοι για τη συνέχεια του εργαστηρίου, τις δύο πρώτες μέρες σταθήκαμε στο κακό, την εξουσία και την ντροπή. Θυμάμαι ότι η συζήτηση ήταν άκρως ερεθιστική, διότι το κακό θέτει ζήτημα απουσίας και η απουσία διεγείρει, η σαγήνη άλλωστε σύμφωνα με το Laplanche (2001) είναι ένα αίνιγμα, και σύμφωνα με τον Baudrillard (1991), είναι πρόκληση (ίσως το ανάποδο της απόκρισης) και χτυπάει πάντα απ' το πλάι, από εκεί που δεν κοιτάμε. Το κακό είναι γοητευτικό γιατί ως μία μορφή απουσίας δεν χωριέται, άρα λειτουργεί ως λευκό πανί για πάσης φύσεως προβολές. Το κακό αναζητά το πλήρως αδιαφοροποίητο χωρίς φυσικά να το παραδέχεται ούτε καν στον εαυτό του και ισχυρίζεται ταυτόχρονα ότι είναι πλήρως αυτεξούσιο όπως θα έλεγε ο Bataille (1979), αλλά όχι μέσα από την αναγνώριση του Άλλου, αυτεξούσιο μέσα από τη μηδενικότητα. Η εξατομίκευση που καταργεί τον Άλλον σημειώνει η Jessica Benjamin (2023), είναι εξατομίκευση ψευδοδιαφοροποίησης. Στις «Δυστυχίες της Αρετής» ο De Sade (2010) περιγράφοντας ένα από τα λογοτεχνικά του τέρατα (πιθανότατα μία πλευρά του), έναν εκ των βασανιστών, γράφει: «Και εγώ θα αγαπούσα μία τέτοια μητέρα! Όχι: Θα την μιμηθώ, αλλά ταυτόχρονα θα την αποστρέφομαι: Θα την αντιγράψω όπως το θέλει, αλλά ταυτόχρονα θα την αποστρέφομαι».

Μιλώντας για το κακό η Δέσποινα και η Δήμητρα ξεκίνησαν από θέσεις φιλοσόφων όπως της Arendt για τη ρηχότητα και την κοινοτοπία του κακού, καθώς και για το ζήτημα του να κάνεις έναν άνθρωπο ανέστιο, τρόπον τινά να τον ξεριζώσεις απ' τον κόσμο και να διαγράψεις κάθε ίχνος που να υπαινίσσεται ότι αυτός ο άνθρωπος υπήρξε. Όπως του Dan Bloom που εστιάζει στην απανθρωποποίηση της ανθρώπινης ύπαρξης ο οποίος νομίζω ότι έρχεται κοντά στις απόψεις του Bettelheim (1967) όταν παραλλήλιζε τις ακραίες καταστάσεις όπως τις ονόμαζε που είχαν βιώσει τα παιδιά που πάσχουν από σχιζοφρένεια σε αντιστοιχία με εκείνες που είχαν βιώσει οι Εβραίοι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης των ναζί: Καταστάσεις στοχευμένης αναπτυξιακής υποστροφής, συνειδητής αφαίρεσης κάθε ίχνους αυτονομίας και μίας απόλυτης μετατροπής του ανθρώπου σε καταναλωτικό προϊόν, εμπορευματοποιώντας τον. Και τέλος, όπως του Buber που μιλούσε για απουσία κατεύθυνσης (δηλαδή ευθύνης και συνεπώς απόκρισης), προσωπικής ολοκλήρωσης και σχέσης, καθώς βεβαίως και για την πλήρη άρνηση επιστροφής στη σχέση του «Εγώ/Εσύ» («I»/«Thou») από τη θέση του «Εγώ»/«Αυτό» («I»/«It»). Ο Laing (1975) στο «Διχασμένο Εαυτό» εντρυφώντας με σπάνια βαθύτητα πνεύματος στο σχιζοειδικό κεφάλαιο, δηλαδή στο ασώματο και την αποξένωση, μιλάει για σχέση «Αυτό»/«Αυτό» («It»/«It»). Η απανθρωποποίηση του Άλλου με απανθρωποποιεί και μένα. Με σκοτώνω, σκοτώνοντάς σε, σε σκοτώνω, σκοτώνοντάς με. Δεν υπάρχεις και δεν υπάρχω, δεν υπάρχει τίποτα, μονάχα αυτό που δεν υπάρχει: Αυτό που δεν έχει όνομα, η σκιά που δεν θέλω να δω...

Επίσης, η Δέσποινα αναφέρθηκε στην περιγραφή του κακού απ' τον Badiou. Το κακό κατά τον Badiou (1998) κυ-

ριαρχεί μέσω του ειδώλου της αλήθειας, τρόπον τινά του ψευδεπίγραφου, ή με τους όρους του Baudrillard (2019 & 2021) και του Klossowski (2020), μέσω του ομοιώματος. Και ρωτώ τί είναι το ομοίωμα; Είναι σωσίας; Αντικαθρέφτισμα; Ψευδαίσθηση; Κάτι ψευδές στη θέση μίας αλήθειας; Μία φαντασίωση που έχει πάρει σάρκα και οστά στη θέση μίας πραγματικότητας; Είναι μήπως ένα κουκλάκι βουντού φτιαγμένο από την πιο μύχια ύλη της ψυχής μας, το οποίο δέχεται τρυπήματα από καρφίτσες, βελόνες και πινέζες από το κακό που μας περιβάλλει και μας απαρττώνει εν δυνάμει εκ των έσω; Είναι μήπως ένα αναλώσιμο αντίτυπο βγαλμένο από κάποια τελειοποιημένη σειρά παραγωγής σε κάποιο κρύο και άψυχο πάγκο, σαν τα κελιά στα οποία κλειστήκαμε ως παιδιά;

Η δευτερογενής αυτοεξορία και το αίσθημα του «No man's land» μας κάνουν μέσα μας πρόσφυγες, δηλαδή ανέστιους, στον ίδιο μας τον τόπο όπως θα το έχετε η Etel Adnan (2023), έχοντας υπάρξει εξόριστη στον τόπο της, στα χρόνια του εμφύλιου στο Λίβανο. Ιδού το ομοίωμα των ομοιωμάτων, η προσομοίωση της ύπαρξής μας: Ο αυτοεξόριστος μέσα μας, ο οποίος διεκδικεί και κατέχει τη θέση ενός εαυτού αυθόρμητου, ελεύθερου και πρωτίστως ζωντανού. Στο τέλος, μοιάζει θολό ποιος είναι ομοίωμα ποιανού... Ο Badiou (1998) λοιπόν, διατείνεται ότι το κακό κυριαρχεί μέσω του ειδώλου, άλλως ειπείν του ομοιώματος, και πιο συγκεκριμένα του ειδώλου της αλήθειας, στη συνέχεια το κακό δημιουργεί τον τρομοκράτη του, έπειτα έρχεται η προδοσία και τέλος το κλειδωμά μέσω της ψευδαίσθησης του τελεσίδικου αποκλεισμού οποιασδήποτε αβεβαιότητας, το κακό έτσι εξασφαλίζει την αθανασία του μέσω της δια παντός απαγόρευσης του καινούριου και της ανανέωσης. Βρώμικο έργο: Πρώτα, έρχεται η προπαγάνδα, το αληθοφανές ψέμα στη θέση της αλήθειας, μετά η σπορά του τρόμου διά των χρησμών και μόλις η δράκαινα βγει από τους θαναταλάγνους οργασμούς της, έρχεται η προδοσία, το ξεπούλημα του εαυτού μας από μας τους ίδιους: Εδώ γινόμαστε θύτες εν θύματι, σφαγιαστές και σφαγιαζόμενοι την ίδια στιγμή. Εδώ κατά τη λογική του Klossowski (2020), είμαστε οι ίδιοι πλέον το ζωντανό νόμισμα της δυστοπίας μας: πλάθουμε το κακό και αυτό μας διαμορφώνει διαβρώνοντας μέχρι και το τελευταίο μας κύτταρο. Η οργανισμική μας αυτορρύθμιση τίθεται στην υπηρεσία της καταστροφής και οι εναντιοδρομίες του ζω-

τικού μας πλεονάσματος γίνονται ο καρκίνος που θα μας κονιορτοποιήσει. Στο τέλος έρχεται το κλείδωμα, η ισόβια και μεταθανάτια κάθειρξη υπό την ετυμηγορία των νεκρόφιλων δικαστών μας, ο θρίαμβος του κακού, η κατάργηση της αβεβαιότητας και του καινούριου και η εγκατάσταση του αναπόδραστου ντιτερμινισμού που συντηρεί την επανάληψη του μακελέματος εις τον αιώνα τον άπαντα: Μόνο και μόνο επειδή δεν λέμε να μάθουμε ότι το κακό κερδίζει επειδή το καλό συχνά κοιμάται ατάραχο τον ύπνο της μακάριας βλακείας μέσα στο σκανδαλωδώς ανέφελο της πλάνης του. Διά στόματος Goya (1797-1798): «Ο ύπνος της λογικής γεννάει τέρατα».

Τα ομοιώματα και τα είδωλα έχουν το χαρακτηριστικό ότι λειτουργούν στον αυτόματο πιλότο, φεύγουμε κι αυτά είναι εκεί ως επιφάσεις εαυτού, το κόστος αναντίρρησης δυσθεώρητο έως ανυπολόγιστο... Γιατί; Μα φυσικά επειδή έτσι δημιουργούνται και συντηρούνται τα χωράφια της ανυπαρξίας και δεν υπάρχει πιο εύφορο έδαφος για το κακό και τις παραφυάδες του, από τη γη της ανυπαρξίας. Κακό είναι να μετατρέπω την κοινωνία σε ανόσια μετάληψη από τις σάρκες του παιδιού μου. Κακό είναι να αρνούμαι τη βούληση του Άλλου, λέγοντάς του ότι δεν πειράζει αν δεν έχει βούληση, γιατί έτσι δεν θα έχει και ευθύνη. Κακό είναι να εξαπατώ με επιχρυσωμένο δόλο εμένα, τον Άλλον και τον κόσμο. Κακό είναι να γίνομαι αφελής και να με εξαπατώ, συγχωρώντας τους κανίβαλους που αγάλλονται τρώγοντας τα σπλάχνα μου όπως οι Τιτάνες το Διόνυσο και όπως ο Αετός το συκώτι μου στον Καύκασο. Κακό είναι να αρνούμαι τον θάνατο και να τον κάνω λάβαρο για να νιώσω αθάνατος πάνω στις ψυχές και τα σώματα των άλλων. Κακό είναι να ευαγγελίζομαι ότι είμαι Θεός επί γης, ενώ κρατώ σφιχτά τον κόσμο απ' το μεδούλι σαν σκέτο μαύρο ένστικτο. Κακό είναι να υποπολλαπλασιάζομαι προς το μείον άπειρο για να μη χωρέσω το μηδέν.

Ο Eagleton (2024) αναφέρει ότι η απόλυτη αυτονομία είναι μονάχα όραμα του κακού. Νομίζω προσωπικά ότι το τελευταίο ανάχωμα απέναντι στο κακό είναι μία στοιχειώδης ικανότητα ντροπής. Η ντροπή ως η ικανότητα ενός οργανισμού να τρέπεται εντός του. Η ντροπή ίσως ως το τελευταίο φύλλο συκής (όχι σε υπερβολές φυσικά) να είναι ο φρουρός που προφυλάσσει τον άνθρωπο από το επικίνδυνο όραμα του κακού που περιγράφει ο Eagleton (2024), τρόπον τινά από την μεγαλομανιακή ιδέα του Εγωθεϊσμού, του απόλυτου, πλην ασύδοτου χάους, σαν να μας προφυλάσσει από την ιδέα της απόλυτης και ολοκληρωτικής παντοδυναμίας της μονάδας: Η απόλυτη αυθεντία είναι το ίδιο ακριβώς πράγμα με την απόλυτη κατάργησή της. Η αυθεντία στην υπερβολή της, όταν διαποτίζεται από τις ιδέες της ιδιωτικής ψύκωσης του παθολογικού ναρκισσισμού μας, μας κάνει να φοράμε ένα προσωπίο που μας εγκλωβίζει ως ψυχοθεραπευτές σε εμπόδια, υπερβεβαιότητες, εμμονές, και ψυχαναγκασμούς, στην έπαρση, την αυτοαπορρόφηση και την κατάχρηση εξουσίας μετατρέποντάς μας σε ανθρωπιστικά κακέκτυπα, καθώς επίσης και σε ένα υπερενδιαφέρον που πνίγει τον Άλλον από το σημείο αυτού που μετατρέπει την υποστήριξη του Άλλου σε ευκαιρία για ναρκισσιστική ανύψωση στο θρόνο του μεσσία, ή ακόμη και στην αδιαφορία ενός ασύνδετου παντογνώστη που αρνείται την ευθύνη του απέναντι στον Άλλον, που αγνοεί τις κατάφορες πληγές του Άλλου αντί

να συμβάλει στην επούλωσή τους, και τέλος, στην σκληρότητα που μας μετατρέπει σε τυράννους και δικτάτορες ως άλλους φονιάδες που νομίζουν ότι έγιναν Θεοί.

Η ντροπή στην υπερβολή της από σκιά της ύπαρξης, διεκδικεί ως άλλο ομοίωμα διά της ταύτισης με τον επιτιθέμενο και τηςσχάσης την ίδια την υπόσταση της ύπαρξης. Η ντροπή στην υπερβολή της δίνει τροφή στη πολωμένη δυναμική του κυρίου και του σκλάβου, αυτού που δέρνει ανελέητα και αυτού που εισπράττει τη βία του ιδεώδους.

Η ντροπή στην υπερβολή της αφαιρεί την ταυτότητα του ανθρώπου και του δίνει πίσω ένα ληγμένο διαβατήριό για να κρύβεται σαν λαθραίος μέσα στη ζωή του. Η ντροπή στην υπερβολή της αποτελεί αυτοαπόρριψη της ύπαρξης, επανάληψη της προδοσίας και της εγκατάλειψης του εαυτού μέσα σε μία φαυλοκυκλική και θλιβερή σπείρα που βγάζει πιο πέρα απ' τον θάνατο. Η ντροπή στην υπερβολή της είναι δύναμη ψυχικού θανάτου, είναι δύναμη αφανισμού και εξαύλωσης του «Εγώ». Η ντροπή στην υπερβολή της είναι δύναμη εντροπίας που ως άλλη μαύρη τρύπα γίνεται το στόμα του Κρόνου που περιμένει πάντοτε να τα καταπιεί όλα με τη λαιμαργία του κανίβαλου που δεν χορταίνει όσο και αν φάει. Η ντροπή στην υπερβολή της, ως τεντωμένη αναστροφή, είναι αυτοφαγία, αυτοκατάποση και αυτοκαταβρόχθιση. Ο λαός λέει πέθανε από την ντροπή του. Οι σαμουράι της φεουδαρχικής Ιαπωνίας διαπράττοντας το γνωστό χαρακίρι, ανακτούσαν την τιμή τους όταν ήταν ντροπιασμένοι. Η ντροπή στην υπερβολή της οδηγεί στην έξοδο απ' τον κόσμο.

Η εξουσία και πόσο μάλλον η δύναμη, γεννά πολλές φορές έναν παράφορο έρωτα από μόνη της σε αυτόν που υποτάσσεται διότι όπως μας λέει η Jessica Benjamin (2023), ο δούλος ψάχνει στο συνεχές εαυτό του αφέντη, ακόμη και αν τον παράγει ο ίδιος ο δούλος με τη θυσία της βούλησής του, το καταφύγιο του εαυτού εκείνου που είναι τόσο ισχυρός όσο τίποτα άλλο σε ολόκληρο τον κόσμο. Η ντροπή και η δύναμη συνεπώς μπορούν να συναπαρτίσουν μία καταπληκτική διεγκυστίνδα που με το χιλιοτράβηγμά της μπορεί να δώσει άπλετο χώρο στην ερωτικοποιημένη βία που ονομάζουμε σαγήνη. Σαγήνη, σύμφωνα με τον Ζερβή (2015) στα ομηρικά χρόνια σήμαινε αρχικά, μεγάλο συρόμενο αλιευτικό δίχτυ. Η σαγήνη λοιπόν παγιδεύει και χρησιμοποιεί. Οι σκοποί της και τα κίνητρά της

βρίσκονται πάντοτε στο ημίφως, εκεί που υπάρχουν όχι μόνο μορφές, αλλά και σκιές. Η σαγήνη μας λέει η ψυχαναλυτική βιβλιογραφία ότι διαμεμβριάζεται πάντοτε στη σφαίρα του προσυνειδητού: Με τους δικούς μας όρους μεταξύ μορφής και φόντου, στην εναλλαγή, εκεί που κάτι σβήνει και κάτι πάει να εμφανιστεί. Με τα λόγια του Baudrillard (2009): «Σαγήνη σημαίνει να πεθαίνει κανείς ως πραγματικότητα και να εμφανίζεται ως ψευδαίσθηση». Η σαγήνη πάντοτε υπόσχεται χωρίς να λέει τι υπόσχεται.

«Η Περι(πλάνη)ση του ερωτισμού στη θεραπευτική διαδικασία»

Την τρίτη μέρα η Έλενα και η Κωνσταντίνη φέραν στη συνάντηση το ερώτημα του τι μας σαγηνεύει, εμάς τους ίδιους τους θεραπευτές πέρα από το ρόλο του θεραπευτή. Οι απαντήσεις θέλαν ειλικρίνεια και σκάψιμο έντιμο μέσα μας, εμένα η απάντηση που έδωσα δεν μου άρεσε καθόλου, αλλά θα το αφήσω αναπάντητο εδώ για να μείνει και κάτι όρθιο απ' τη σαγήνη προτού συνεχίσω να τη σφυροκοπώ αναλύοντάς την. Μέσω του Mann, μας είπαν ότι στην πραγματικότητα θα ήταν καλό να μιλήσουμε για ερωτική συμμεταβίβαση (erotic cotransference) εντός του θεραπευτικού δωματίου. Και αν εδώ σκεφτώ την ερωτική μεταβίβαση μέσα από την έννοια της αντίληψης και της εναρμόνισης, τότε ίσως θα πρέπει να δώσω ένα μεγάλο δίκιο στον Carotenuto (2002) που θεωρεί ότι ο άνθρωπος ψάχνει στη ζωή τόσο την ευκαιρία να αποπλανήσει, όσο και την ευκαιρία να αποπλανηθεί εξίσου. Οι ερωτικές συμμεταβιβάσεις αν γίνουν αντιληπτές εγκαίρως μπορούν να αξιοποιηθούν: Πρώτον για να κατανοήσουμε τα επίμονα σχεσιακά μοτίβα του θεραπευόμενου. Δεύτερον για να δούμε ποια σχεσιακή τρύπα προσπαθεί ο θεραπευόμενος να κλείσει μέσα από την επανάληψη ως ευκαιρία κατανόησης του τι συνέβη στο εκεί και τότε που αδυνατεί να καταλάβει, ή ακόμη και να θυμηθεί. Και τρίτον για να συναντήσουμε τον θεραπευόμενο στο εκεί και τότε του και μαζί να φτιάξουμε ένα νέο τώρα.

Αναμφίβολα οι ερωτικές συμμεταβιβάσεις αποκρυσταλλώνουν συχνά αλήθειες άβολες και δύσπεπτες, αλλά έτσι είναι τα μεταξωτά εσώρουχα... Το δύσκολο πολλές φορές δεν είναι να νοηματοδοτήσουμε το φόντο μίας ερωτικής

μεταβίβασης, αλλά της αντιμεταβίβασης, κοινώς να κοιτάξουμε κατάφατσα τον εαυτό μας στον καθρέφτη της αλήθειας που αποφεύγουμε. Κάτι που κρατάω είναι μία σειρά από καταγραφές που σημειώσαμε για το πιθανό φόντο της ερωτικής αντιμεταβίβασης. Όταν ο ψυχοθεραπευτής ή η ψυχοθεραπεύτρια γλιστράνε σε ερωτικές αντιμεταβιβάσεις καλό θα είναι να εξεταστούν τα παρακάτω: Μήπως η θεραπεύτρια ή ο θεραπευτής έχουν τυφλά σημεία σε σχέση με τη διαδικασία ή το περιεχόμενο της θεραπευτικής σχέσης με τον εκάστοτε θεραπευόμενο; Μήπως η θεραπεύτρια ή ο θεραπευτής εκτονώνουν τα ναρκισσιστικά τους ελλείμματα μέσα στο απυρόβλητο της εξουσίας τους; Μήπως η θεραπεύτρια ή ο θεραπευτής αρέσκονται οι ίδιοι στα παιχνίδια της ναρκισσιστικής σαγήνης όπου ο Άλλος είναι απλά ένα κάτοπτρο προκειμένου να επιβεβαιωθούν αναστροφικά μέσα στον ακατέργαστο δευτερογενή ναρκισσισμό τους; Μήπως φέρουν ψυχοσεξουαλικές καθηλώσεις και αναπτυξιακά φιξαρίσματα αναφομοίωτα, καθώς και ζητήματα ανεπίλυτης σεξουαλικότητας; Μήπως η θεραπεύτρια ή ο θεραπευτής εκδραματίζουν την αρρώστια του ανικανοποίητου μέσα από κάτι αδηφάγο που τους ερεθίζει η ίδια τους η εξουσία καθαυτή; Μήπως η θεραπεύτρια ή ο θεραπευτής αμύνονται απέναντι σε κάποιο ασύνειδο άγχος θανάτου ερωτικοποιώντας μία κατάσταση μέσα στην οποία δυσφορούν ή μήπως μπαίνουν σε κάποια ανάκλαση διότι αρνούνται να σταθούν στο δυσάρεστο και το δυσφορικό; Μήπως η θεραπεύτρια ή ο θεραπευτής βρίσκουν μία ευκαιρία επανεφεύρεσης του εαυτού τους, καταχρώμενοι το ρόλο τους; Μήπως η θεραπεύτρια ή ο θεραπευτής δεν έχουν δουλέψει επαρκώς ζητήματα αποπλάνησης, σεξουαλικής παραβίασης ή και σεξουαλικής κακοποίησης από τη δική τους παιδική και εφηβική ηλικία; Μήπως η θεραπεύτρια ή ο θεραπευτής κουβαλούν και δεν παραδίδουν ζητήματα διπλών σχέσεων, Προ αιμομικτικών ή ακόμη και αιμομικτικών δυναμικών και ζητήματα συμπλεγματικών εντριγωνισμών από την παιδική και την εφηβική τους ηλικία; Μήπως η θεραπεύτρια ή ο θεραπευτής έχουν απλά στεγνώσει τελείως μέσα σε πλαίσια επαγγελματικής εξουθένωσης από την εξουθένωση της συμπόνιας και τους αλλεπάλληλους μη αφομοιωμένους δευτερογενείς τραυματισμούς και καθώς βιώνουν την κρυφή κατάθλιψη του φροντιστή εισέρχονται σε κάποια ερωτική συμμεταβίβαση, εν είδει ενός άυλου αντικαταθλιπτικού που λέγεται σαγήνη και ερωτικό παιχνίδι; Μήπως...

*Στο υπόσχομαι... Τι μου υπόσχεσαι στα αλήθεια;
Πολλά παραπάνω από αυτά που θα σου δώσω. Γιατί να μου υποσχεθείς τότε παραπάνω;
Μα φυσικά για να τσιμπήσεις. Σε τι τσιμπάω ακριβώς; Σε αυτό που δεν σου λέω.
Και γιατί δεν μου το λες; Γιατί αν στο πω, τότε θα πάψω να υπάρχω.
Είσαι ψευδαίσθηση; Εσύ τι λες αγάπη μου, αθάνατε έρωτά μου;
Εγώ σε πλάθω; Και οι δύο πλάθουμε τον Άλλον, απλά σκοτώνοντάς τον.
Και τι θα μείνει στο φινάλε; Η αρχή που δεν ξεκίνησε ποτέ.
Μου το υπόσχεσαι; Σου το υπόσχομαι...
(Διάλογοι σαγήνης)*

Μέρος Τρίτο «Το Ζωντανό Πεδίο: Διαβαίνοντας τα μονοπάτια του»

«Si vis vitam, para mortem»

Sigmund Freud (2019).

«Αργά εκατέβαινε ο ουρανός. Υπέροχος κεφαλόδεσμος από λοξά βαριά καλύμματα λύθηκαν και έπεφταν αργά για να φανεί ξανά πόσο καλό είναι το φως»

Γιώργος Χειμωνάς (2002).

Ο άνθρωπος κατοικεί μέσα στον κόσμο και με το λεξιλόγιο του Heidegger (2008), ο άνθρωπος πάντοτε εν τω κόσμω είναι (In-der-welt-sein). Διαβάζω και μεταφέρω ένα χαρτάκι που μου έδωσε η Δέσποινα που λέει από την μία: «Σηκώνοντας το βλέμμα προς τον ουρανό, τα πόδια ακολουθούν το μονοπάτι, παραμένουν στη γη. Το ενδιάμεσο είναι το κατοικείν». Και από την άλλη γράφει: «Ανάμεσα στον ουρανό και τη γη, τη βροχή και το χώμα, τον άνεμο και την πέτρα, το μελτέμι και τη θάλασσα, ποιητικά κατοικεί ο άνθρωπος και δημιουργεί». Νιώθω ότι διάβασα και κατέγραψα αυτό το χαρτάκι γιατί από κάπου έπρεπε να πάρω κουράγιο και να συνεχίσω να γράφω, από κάπου έπρεπε να πιαστώ για να συνεχίσω να υπάρχω.

Το τελευταίο τριήμερο που πραγματοποιήθηκε στη Σίφνο ήταν πραγματικά η κορύφωση της μεταμόρφωσης όλου αυτού που χτιζόταν σταδιακά μέρα με την μέρα από τον Μάρτιο· ερχόταν σιγά σιγά το κλείσιμο του κύκλου και συνεπώς η επαφή με τη θνητότητα και το πεπερασμένο της ύπαρξης. Η αθανασία ανήκει μόνο στο χρόνο, εγώ ως μορφή που ενσαρκώθηκα, έχω ένα πολύ συγκεκριμένο βιολογικό πεπρωμένο: Να συνεχίσω ως σάρκα, ως ύλη-ακόμη και αν τώρα έχω συνείδηση- μέχρι να ξαναγίνω φόντο. Μπροστά από την νομοτέλεια της νεκρογένεσης του σύμπαντος, είμαι αντιμέτωπος είτε το θέλω, είτε όχι με το αναπόφευκτο της αστρικής ανακύκλωσης αυτών που αποκαλούμε σώματα. Το γεγονός ότι το κατανοώ και το νιώθω αυτό με κάνει να θέλω να δακρύσω, όχι για κάποιον άλλον, αλλά για μένα τον ίδιο και το γεγονός ότι θα πεθάνω, άρα για το γεγονός ότι είμαι ζωντανός, νομίζω ότι δακρύζω εν τέλει για την ίδια την ύπαρξη ως συνθήκη. Και εδώ ίσως το «ρητό» του Kar-Wai (2004) από το «2046» που λέει ότι «όλες οι μνήμες είναι ίχνη δακρύων»,

μοιάζει να αναποδογυρίζει· μάλλον τα δάκρυά μου είναι τα ίχνη της μνήμης μου, με την έννοια της μνήμης, ως πραγματικής και μοναδικής κληρονομιάς, όπως το διατύπωσε τόσο συγκλονιστικά, σαν υπαρξιακός Εγκέλαδος, ο Φίλιππος Κουτσαφτής (2000) στην «Αγέλαστο Πέτρα».

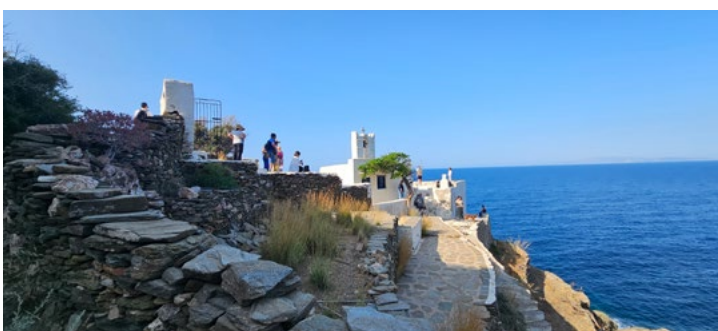
Η γραφή αποτελεί μάλλον ένα εχέγγυο μνήμης και συνεπώς κατά τη λογική του Kar-Wai (2004), τον εγγυητή της δυνατότητας να δακρύζουμε. Και αν το να δακρύζουμε γνωρίζοντας το γιατί μας καθιστά ανθρώπους, τότε γράφω για να παραμείνω άνθρωπος μέσα στο απάνθρωπο που υπάρχει μέσα μου και έξω μου, γράφω γιατί έτσι μου επιτρέπω να δακρύσω, χωρίς να με μπλοκάρουν οι άμυνές μου και οι νευρώσεις μου. Μου το οφείλω, γιατί όπως είπε και εκείνος ο μελαγχολικός διαβάτης των Αθηνών, η απάντηση που γκρέμισε το τέρας, λίγο πιο έξω από τη Θήβα, ήταν αυτό το ξεστόμισμα της λέξης Άνθρωπος, η απάντηση είναι ο Άνθρωπος. Ο Οιδίποδας μας αφορά όλους πέρα από τα συμπλέγματα που κουβαλάμε, γιατί ενώ τα έκανε τόσο «θάλασσα», στο τέλος έβγαλε τα μάτια του για να κοιτάξει επιτέλους μέσα του και στο ύστατο σημείο του, έσβησε στον Κολωνό, μέσα στο φως της συνείδησης του να είναι κανείς άνθρωπος και όχι απλά μία περιπλανώμενη μερικότητα ενστίκτου που υπηρετεί «εξ αμελείας» την άγνοια και το σκοτάδι.

Όσα κι αν γράψω θα χαθούν μέσα στο ανελέητο του μόνου πραγματικά αθάνατου, του χρόνου, όπως τα μνήματα που ενώ είναι εκεί για να κρατούν την μνήμη, κάποτε παύουν να υπάρχουν και αυτά, όπως έγραψε ο Bataille (1996) καλώντας τον θάνατο, στο διήγημα του «Νεκρού», μέσα στην απέραντη απελπισία της φυματίωσης που του θύμιζε πιθανότατα το πρόωρο και τραγικό τέλος των γονιών του. Όλα στο τέλος δεν είναι μία αναθεματισμένη παραδοξολογία; «Στην μνήμη και την αιωνιότητα», είπε ο Κουτσαφτής (2000) στην «Αγέλαστο Πέτρα»: Ίσως εδώ μία ανάγνωση που θα είχε ενδιαφέρον για τη λέξη της αιωνιότητας, να ήταν αυτή της λήθης, άρα ας «πιούμε» στην μνήμη και στη λήθη, ας «μεθύσουμε» πίνοντας το κρασί της νηφαλιότητας που λέγεται συνείδηση. Συνείδηση που να μας επιτρέπει να ζούμε ως περαστικοί, σε μία αιωνιότητα που υπάρχει πέρα από εμάς, αφήνοντας πίσω, όσο είναι δυνατόν, τις ευχές της αθανασίας και τον φόβο του θανάτου ως νευρωτικό άγχος που μας καθηλώνει στο σκαμνί της διαταραχής μας.

Γιατί, τη διαταραχή μας την έχουμε είτε μας αρέσει, είτε όχι, όλοι μας ανεξαιρέτως. Αυτή είναι ένα άλλο είδος μνήμης, χωρίς αναμνήσεις, όσο οξύμωρο και αν ακούγεται αυτό, είναι ένα είδος μνήμης μίας καταναγκαστικής αυτορρύθμισης που δουλεύει όπως η σχέση των Αζτέκων με τον Ήλιο. Η μνήμη που έγινε διαταραχή, δουλεύει με όρους αυτοματοποιημένης παραγωγής και ανάλωσης, σαν εργοστάσιο και θυσιαστήριο ταυτόχρονα. Όπως θα το έχετε ο Bataille (2010), η μνήμη αυτή δουλεύει με όρους καταραμένου αποθέματος, αποθέματος που πρέπει οπωσδήποτε να αναλωθεί μέσα στη φωτιά των Θεών της φρενίτιδας και του θανάτου, αλλά που εν τέλει δεν αναλώνεται καθαρά ποτέ. Η διαταραχή μας είναι ένας βωμός που παράγει ήρωες, σφάζοντας αδύναμους, είναι ένα ιερατείο της κακιάς ώρας που ισχυρίζεται ότι εφόσον κάποτε μας έσωσε όταν ήταν ακόμη εν κινήσει και όχι σε στοπ καρτέ ενός φιλμ που κόλλησε και κήκε το πα-

ρακάτω, οφείλουμε στο σήμερα να κινούμαστε μεν, αλλά πάντοτε κατά εκεί που θέλει εκείνο, και όχι εμείς· μάλλον προς τα πίσω και επειδή βέβαια, η ζωή και ο χρόνος πάνε μόνο προς τα εμπρός, οι παλινδρομήσεις μας, βρίσκουν εμπόδιο την ίδια την πραγματικότητα που μας «εκδικείται» βαρώντας μας, με κάθε λογής συμπτώματα, μπας και αφήσουμε το παλιόσκοινο που είναι φτιαγμένο απ' τα σπλάγχνα μας. Και φυσικά μέσα σε αυτήν τη λήθη και την ασυνειδησία που μασκαρεύτηκαν σε μνήμη, κάπου, είτε πιο φανερά, είτε πιο κρυφά, «ξεχνάμε» τη θνητότητα και το πεπερασμένο και κάπου βαθιά πείθουμε εαυτούς και εαυτές, ότι ίσως και να είμαστε αθάνατοι.

Η ζωή χωρίς αυταπάτες είναι τόσο σκληρή, αλλά και τόσο πιο ξεκάθαρη και πολύ πιο απλή, χωρίς τα δούρεια ψεύδη που παράγουμε για να συντηρήσουμε τη λήθη μας. «Από τη ζωή», έγραψε η Sarah Kane (2021) ότι «δεν γλιτώνει κανείς». Η ζωή είναι τόσο τραγική και τόσο γλυκιά ταυτόχρονα. Η ζωή είναι πρωτίστως τραγική γιατί δεν είναι τίποτα άλλο, παρά μία διαδρομή αποχαιρετισμών, γιατί γεννιόμαστε και το μόνο σίγουρο, είναι ότι θα πεθάνουμε, η ζωή είναι τραγική γιατί για να παραμείνουμε ζωντανοί, το μόνο σίγουρο είναι ότι απαιτείται ο φόνος. Η ιστορία του ανθρώπου είναι αρκετή για να συλλάβει κανείς την πραγματικότητα: Τον φόνο. Η ζωή είναι ένα δώρο· αυτή η λέξη τα εμπεριέχει όλα. Γιατί το δώρο έχει συνήθως μέσα του με τα λόγια του Calasso (1997) και το δηλητήριο. Και η Πανδώρα δώρο ήταν, και ο Δούρειος Ίππος δώρο ήταν... Το δώρο κουβαλάει πολλές φορές μαζί του τη σκιά ενός τεράστιου αιτήματος ή ενός τεράστιου τιμήματος, αυτός που προσφέρει, συνήθως κάτι αιτείται, και μάλλον το αίτημα της ζωής αν τη δούμε ως δώρο, ίσως να είναι ο θάνατος και η αποδοχή του. Και αν η αποδοχή του θανάτου είναι ένα ακόμη δώρο, πιθανότατα στην αρχή πικρό, τότε ίσως αντί για δηλητήριο να φέρει εντός του ένα αντίδωρο εν είδει επιστροφής: Την ίδια τη ζωή.

Στη Σίφνο από την πρώτη κιόλας μέρα όλα αυτά που συζητούσαμε στα δύο προηγούμενα διήμερα μαζί με το παρελθόν μου, ήρθαν να με επισκεφθούν σε έναν απογευματινό ύπνο όπου έβλεπα έναν εφιάλτη που με πέταγε συνεχώς αλλά παρόλα αυτά επέμεινα να ξανακοιμάμαι για να δω τι μου λέει το μέσα μου μέχρι τέλους και τα κατάφερα. Ο εφιάλτης μου έδειχνε τη σχέση μου και όχι μόνο. Θυμάμαι να βγαίνω στη βεράντα και να καταγράφω τί είχα μόλις δει και να κάθομαι στο ευχάριστα καυτό πεζούλι ακούγοντας και νιώθοντας τον άνεμο. Αργότερα μπήκα στη μπέερα όλων των μπτέρων όπως τη λέει ο Ferenczi (2015), τη Θάλασσα. Η βύθιση στο ιώδιο και το αλάτι, η σύνδεση με

αγαπημένα πρόσωπα, οι συζητήσεις και τα γέλια, οι πνοές ανέμων και ανθρώπων ήταν σε εκείνο το μούχρωμα το ελιξήριο της επαναφοράς στον κόσμο των ζωντανών από τη ζωντανή νεκρόπολη του εφιάλτη που μαζί με την επίγνωση τηςσχάσης έφερνε μαζί και το ανάλογο αίσθημα κενού.

Στη Σίφνο βρεθήκαμε σε κορυφές και μονοπάτια, σε εκκλησίες πότε κοντά και πότε μακριά από τη θάλασσα. Αυτό που χτίσαμε στο βάθος ήταν γέφυρες, περάσματα πάνω από γκρεμούς και χάσματα. Όσο υπάρχουν άνθρωποι που συνδέονται αποδεχόμενοι τη θνητότητά τους, θα υπάρχει και ελπίδα. Οι γέφυρες είναι οι τόποι των συναντήσεων των θνητών κάτω από το θόλο του απέραντου και πάνω από τη κίνηση της ζωής και του θανάτου που αδιαχώριστοι ρέουν αέναα σαν τα νερά του Αχέροντα.

Η ροή και η κίνηση είναι τα μόνα που είναι εν τέλει αθάνατα, όχι με την έννοια που συλλαμβάνει την αθανασία ο ανιμιστής μέσα μας, αλλά με την έννοια ότι πρόκειται για μία ορμή ζωής που στην ταλάντωσή της με τον θάνατο, φτιάχνει το αθάνατο της διεργασίας, το αθάνατο της ισορροπίας, το αθάνατο ενός συμπαντικού νόμου όπου το οργανικό και το ανόργανο είναι πολύ πιο κοντά από όσο θα θέλαμε να πιστεύουμε. Όταν μας μίλησε ο Κώστας για το πεδίο μας έδειξε με όλο του το είναι, ότι πρόκειται για κάτι τόσο απέραντο και τεράστιο που δεν χωράει μέσα στην αντίληψή μας, ή μάλλον μέσα στην αντίληψή μας ως κατάληξη μίας διαδικασίας της σκέψης. Αυτό που βλέπουμε, αυτό που καταφέρνουμε να συλλάβουμε δεν είναι αυτό που νομίζουμε, διότι όπως μας δείχνει ο Heidegger (2008), το φαινόμενο είναι σε διαρκή και συνεχόμενη ανάδυση. Άρα αν κάτι αναδύεται αέναα τότε ίσως να είμαστε μερικότητες σάρκωσης και έκφρασης του απείρου μέσα σε μία θνησιγενή διατύπωση του πραγματικού.

Κοιτώντας τις δικές μου γέφυρες και τις δικές μου διαδρομές βλέπω το ανούσιο και το ατελέσφορο του ατελείωτου rewind και κοιτώντας όλο και πιο πίσω φτάνω αναπόφευκτα στην απαρχή που ξέρω γνωστικά, στην απαρχή της εκκίνησης και καταλήγω φυσικά στο Big Bang και έπειτα στο κενό και στο πιθανό ex nihilo του κόσμου: Στο κενό, στο αβέβαιο, στη δυνητικότητα του σύμπαντος και στο χάος. Οι Black Sabbath (1980) γράφουν στο «Heaven and Hell»: «*The closer you get to the meaning/ The sooner you'll know that you're dreaming*». Όνειρα, ίσκιος ονείρων που περνάμε και κάτι αφήνουμε ίσως πίσω μας.

Η διυποκειμενικότητα είναι η μόνη συνθήκη που φτιάχνει τα υποκείμενα, αυτά που κείτονται υπό την παρουσία ενός Άλλου. Δεν υπάρχει υποκείμενο και Εαυτός χωρίς τον Άλλον, υπάρχει μόνο η κόλαση του ίδιου, ο εκκωφαντικός αντίλαλος του μεταναρκισσισμού μας. Διυποκειμενικότητα ίσον μέσα από τα υποκείμενα και ανάμεσα στα υποκείμενα, ανάμεσα και μέσα από αυτά που κείτονται το ένα υπό την παρουσία του Άλλου.

Μέσα στη διυποκειμενικότητα, εφόσον υπάρχει η πρόθεση υπό (κάτω από), τίθεται αναπόδραστα ζήτημα εξουσίας. Και η εξουσία ως δύναμη απόλυτη, όταν εισέρχεται στην ένθεη και διαβολική της έκσταση, θα ξυπνήσει την αρχή της διαφάνειας του κακού που όπως μας θυμίζει ο Baudrillard (2019), είναι αναπαλλοτρίωτη. Το κακό ως μία μορφή ψευδοεπανάστασης ενώ προέκυψε από την εξουσία των υποκειμένων, αναζητά όλη την εξουσία και

τη δύναμη για την πάρτη του και την κατάργηση των υποκειμένων, δηλαδή της προέλευσής του, προκειμένου να αυτοεπιβεβαιωθεί από τις φαντασιώσεις του παριστάνοντας με λύσσα και μανία το αυταίτιο.

Τις γέφυρες, οι θνητοί που είμαστε υποκείμενα, τις χτίζουμε με τα υλικά που βρίσκουμε μέσα μας και έξω μας. Για μένα οι γέφυρες είναι οι σχέσεις και οι δεσμοί που με κάνουν να βγαίνω από την μανιακή οργή που με πιάνει όταν σκέφτομαι ότι κάποτε δεν θα υπάρχω, γιατί όπως λέει και ο Calasso (2004): «*Κανείς δεν γίνεται ποτέ αρκετά αθάνατος*». Γέφυρες είναι οι σχέσεις που υφαίνουμε χωρίς να μας κυριεύουν. Γέφυρες για μένα είναι το χέρι της φίλης μου της Α. που με βγάζει από το μαύρο και τη θλίψη, οι αγκαλιές του φίλου μου του Α. που είναι εκεί για μένα, η καλοσύνη της Χ., το μονοπάτι που περπάτησα μιλώντας με τον Α., το βάθος και το κλάμα της Ν., το νοιάξιμο της Α., η ανθρωπιά του Σ., το χαμόγελο της Λ., η καθαρότητα και η αξιοπρέπεια της Γ., τα πειράγματα της Μ., η παιδικότητα και το πνεύμα της Μ., η λεπτότητα του Ν., η Λεμονιά και η αρχετυπικότητα της Ε., η φροντίδα του Γ., η απελευθερωτική δύναμη της Σ., η ζεστασιά της Μ., η διακριτικότητα της Υ., το παιχνιδιάρικο και η ευφυΐα της Λ., οι φτερούγες της Δ., η απλότητα και όχι η απλοϊκότητα του Κ. που πάντα κοιτάζει πώς θα με συναντήσει. Γέφυρες για μένα είναι τα πρόσωπα, το «Εγώ» αντίκρου στο «Εσύ» και το «Εσύ» αντίκρου στο «Εγώ».

Κλείνοντας, θα γράψω ότι αυτό το εργαστήριο, στο σύνολό του, είναι ένα πολύ βαθύ και εμπειρισματομένο εργαστήριο που καλεί αυτούς που θα συμμετάσχουν να πάνε δυο σκαλιά πιο πάνω, δύο βήματα πιο πέρα: τους καλεί να βουτήξουν τόσο από το σημείο του ψυχοθεραπευτή και του κλινικού, όσο και από το σημείο του ανθρώπου που υπάρχει μέσα στον κόσμο, να κοιτάξουν σε κάποια από τα πιο επισκιασμένα σημεία της ανθρώπινης ψυχής μέσα στην καθημερινότητα που όλα κάπως τα παίρνει μαζί της η ανυπαρξία του καθημερινού. Αποχαιρετώ αυτό το γραπτό και όλη αυτή τη διαδικασία στις τρεισήμισι την νύχτα, λίγο πριν το χάραμα, με συναισθήματα πληρότητας και σύνδεσης με όλα αυτά τα πρόσωπα και τέλος με ένα απόσπασμα του «Journeyman» των Iron Maiden (2003) που συμπυκνώνει τόσο τη διαδικασία αυτού του γραπτού, όσο και την εμπειρία όλου αυτού του εργαστηρίου με αποκορύφωμα τη Σίφνο: «*[...] In your life, you may choose desolation/ And the shadows you build with your hands/ If you turn to the light/ That is burning in the night/ Then your journeyman's day has begun/ I know what I want/ I'll say what I want/ And no one can take it away/ I know what I want/ I'll say what I want/ And no one can take it away...*

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Adnan, E. (2023). Ταξίδι, Εξορία, Πόλεμος. Άγρια.
- Avello, J. J. (2018). Ferenczi's Concept of "the Unwelcomed Child". In A. Dimitrijevic, G. Cassullo, & J. Frankel (Eds.), *Ferenczi's Influence on Contemporary Psychoanalytic Traditions: Lines of Development-Evolution of Theory and Practice over the Decades* (pp. 122-128). Routledge, Taylor & Francis Group.
- Badiou, A. (1998). *Η Ηθική. Δοκίμιο για τη Συνειδηση του Κακού*. Scripta.
- Bataille, G. (1979). *Η Λογοτεχνία και το Κακό*. Baudelaire, Blake, Sade, Proust, Genet. Πλέθρον.
- Bataille, G. (1996). *Ο Νεκρός*. Άγρια.

- Bataille, G. (2010). *Το Καταραμένο Απόθεμα*. Futura.
- Baudrillard, J. (1991). *Η Έκσταση της Επικοινωνίας. Καρδαμίτσα*.
- Baudrillard, J. (2009). *Περί Σαγίνης. Εξάντας*.
- Baudrillard, J. (2019). *Η Διαφάνεια του Κακού. Δοκίμιο για τα Ακραία Φαινόμενα*. Πλέθρον.
- Baudrillard, J. (2021). *Ομοιώματα και Προσομοίωση*. Πλέθρον.
- Benjamin, J. (2023). *Τα Δεσμά του Έρωτα. Ψυχανάλυση, Φεμινισμός και το Πρόβλημα της Κυριαρχικότητας*. University Studio Press.
- Bettelheim, B. (1967). *The Empty Fortress. Infantile Autism and the Birth of the Self*. The Free Press.
- Borgogno, F. (2014). A "Work in Progress" Between Past, Present and Future: The Dream in/of Sandor Ferenczi. *Psychoanalytic Inquiry* 34 (2), 80-97. <https://doi.org/10.1080/07351690.2014.850275>
- Buber, M. (2022). *Εγώ και Εσύ. Ένεκεν*.
- Calasso, R. (1997). *Η Καταστροφή του Κας. Καστανιώτης*.
- Calasso, R. (2004). *Η Λογοτεχνία και οι Θεοί. Καστανιώτης*.
- Carotenuto, A. (2002). *Μύθοι και Θρύλοι της Αποπλάνησης. Ίταμος*.
- Eagleton, T. (2024). *Περί Κακού. Πεδίο*.
- Ζερβίς, Χ. (2015). *Όψεις της Σαγίνης. Αποπλάνησης και Σχέση της με το Νόημα*. Οιδίπους, 13:76-104.
- Ferenczi, S. (2015). *Θάλασσα: Δοκίμιο για μία Θεωρία της Γενετήσιας Ζωής και Σύγχυση Γλωσσών Ανάμεσα στους Ενηλίκους και στο Παιδί*. Γαβριηλίδης.
- Freud, S. (2019). *Σύγχρονες Παρατηρήσεις για τον Πόλεμο και τον Θάνατο*. Νίκας.
- Guasto, G. (2011). *Welcome, Trauma and Introjection: A Tribute to Sandor Ferenczi*. *The Journal of the American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry* 39(2), 337-346. <https://doi.org/10.1521/jaap.2011.39.2.337>
- Heidegger, M. (2008). *Being and Time*. Harper Perennial.
- Kafka, F. (1999). *Αφορισμοί. Ροές*.
- Kane, S. (2021). *4.48 Ψύχωση. 24 Γράμματα*.
- Kapusi, K. (2018). *Amidst Hills, Creeks and Books Sandor Ferenczi's Childhood in*.
- Miskolc In A. Dimitrijevic, G. Cassullo, & J. Frankel (Eds.), *Ferenczi's Influence on Contemporary Psychoanalytic Traditions: Lines of Development-Evolution of Theory and Practice over the Decades* (pp. 6-11). Routledge, Taylor & Francis Group.
- Καστοριάδης, Κ. (2010). *Η Φανταστική Θέσμιση της Κοινωνίας*. Κέδρος.
- Kierkegaard, S. (2009). *Διαψάλματα. Ροές*.
- Klossowski, P. (2020). *Το Ζωντανό Νόμισμα*. Πλέθρον.
- Laing, R. D. (1975). *Ο Διχασμένος Εαυτός*. Καστανιώτης.
- Laplanche, J. (2001). *Essays on Otherness*. Routledge.
- Levinas, E. (1987). *Time and the Other*. Duquesne University Press.
- Νικολαΐδης, Ν. (1994). *Η Θεοφαγία. Πρωτογενής και Δευτερογενής Στοματικότητα*. Εστία.
- Ponty, M. (2016). *Φαινομενολογία της Αντίληψης*. Νήσος.
- Sade (Marquis De Sade), D. A. F. (2010). *Ζυστίν. Η οι Δυστυχίες της Αρετής*. Νεφέλη.
- Σταθόπουλος, Γ. (2022). *Σάντορ Φερέντσι. Άτακτο Παιδί, Εφευρέτης Ενήλικος*. (Θεωρητική Συνεισφορά, Τεχνικοί Πειραματισμοί και Ιστορική Λήθη). Άγρια.
- Χειμωνάς, Γ. (2002). *Οι Χτίστες*. Καστανιώτης.
- Μουσικές Αναφορές**
- Black Sabbath (1980). *Heaven and Hell*. On Heaven and Hell. Vertigo.
- Iron Maiden (1982). *Children of the Damned*. On The Number of the Beast. EMI.

Iron Maiden (2003). Journeyman. On Dance of Death. EMI.

Φιλμογραφικές Αναφορές

Kar-Wai, W. (Producer) & Kar-Wai, W. (Director). (2004). 2046. Hong Kong, France,

Italy, China & Germany: Mei Ah Entertainment, 20th Century Fox (Hong Kong), Océan Films (France), Istituto Luce (Italy) & Prokino Filmverleih (Germany).

Linson, A. & Linson, J. (Producers), & Cuarón, A. (Director). (1998). Great Expectations. United States: 20th Century Fox.

Άλλες Πηγές

Goya, F. (1797-1798). El Sueno de la Razon Produce Monstruos. Museo Nacional del Prado, Spain.

Κουτσαφτής, Φ. (Director). (2000). Αγέλαστος Πέτρα. Νέα Ελληνική Τηλεόραση (NET) & Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου (ΕΚΚ).

Φίλιππος Βιλλιώτης, Ψυχολόγος, Ψυχοθεραπευτής, απόφοιτος Gestalt Foundation.

Ενώπιος ενωπίω

Σηκώνοντας το βλέμμα προς τον ουρανό,

τα πόδια ακολουθούν το μονοπάτι.

Παραμένουν στη γη,

το ενδιαμέσο είναι το κατοικείν.

Παρατηρώντας το γεωδαιτικό σημείο της εποχής μας, βρισκόμαστε εμπρός στην υποχώρηση της οντολογικής υποστάσεως του ανθρώπου. Η έλλειψη υπαρξιακής θεμελίωσης αφήνει ανοιχτούς δρόμους σε φανατισμούς και ολοκληρωτισμούς. Φαινόμενα όπως πόλεμοι, εγκληματικότητα, βία, παραβατικότητα, έλλειψη προτύπων κατακλύζουν τη σύγχρονη ανθρωπότητα με απειλητικό ρυθμό και ως αποτέλεσμα έχουμε την απώλεια της αίσθησης του «υπάρχω» καθώς και την αποξένωση από τον εαυτό. Και κάπως έτσι οδηγούμαστε στη σχετικοποίηση της ηθικής.

Σηκώνοντας το βλέμμα προς τον ουρανό τα πόδια ακολουθούν το μονοπάτι που με οδηγεί στην υπαρξιακή συνάντηση των προσώπων που έλαβαν μέρος στο μοίρασμα της βιωματικής εμπειρίας που αφορά την «Υπαρξιακή υπόσταση του θεραπευτή».

Στο σημείο αυτό, νιώθω πως μια νέα μορφή αναδύεται, και

το ομιχλώδες τοπίο περνάει στο φόντο. Είναι η Μορφή της ελπίδας, της ψυχοσωματικής ανάτασης, της ελευθερίας του διαφορετικού. Είναι η μορφή που συναντάται με το γίνεσθαι, τις αισθήσεις, την ιερότητα, την ευθύνη και το ήθος.

Σε καιρούς χαλεπούς η ενασχόληση και η αναζήτηση ήταν και συνεχίζει να είναι το καταφύγιό μου. Ερωτήματα όπως «Πώς στέκομαι στον κόσμο;», «Πώς είμαι ως άνθρωπος;», «Τι επιλέγω να γίνω;», «Πώς θα τα καταφέρω;» παραμένουν, και ταυτόχρονα οι αποκρίσεις μεταβάλλονται μέσα στη χρονική παροδικότητα του γίνεσθαι.

Η εκπαίδευσή μου στη θεραπεία Gestalt καθώς και η διαρκής επαφή μου μαζί της φωτίζει και δίνει χώρο στον εσωτερικό μου φιλόσοφο. Η θεραπεία Gestalt είναι μια καταξιωμένη προσέγγιση φιλοσοφικά εμπεριστατωμένη. Βασίζεται στην πίστη και στην ικανότητα του ανθρώπου για αυτοπραγμάτωση. Δίνει έμφαση στο σχετίζεσθαι καθώς εστιάζει στην επίγνωση.

Η παρουσία μου σε αυτό το βιωματικό εργαστήριο, το «μαζί» με συναδέλφους, τα προσωπικά και επαγγελματικά μοιράσματα καθώς και η εμπιστοσύνη, η ενθάρρυνση, η αυθεντικότητα και η φροντίδα ενισχύουν τόσο την προσωπική και την επαγγελματική μου εξέλιξη και ταυτόχρονα βελτιώνουν την ποιότητα της θεραπευτικής διαδικασίας.

Η επαγγελματική και προσωπική ανάπτυξη του θεραπευτή είναι κρίσιμη για την αποφυγή επαγγελματικής εξουθένωσης καθώς ερχόμαστε αντιμέτωποι με προκλήσεις όπως: κοινωνικοοικονομική κρίση, υγειονομική κρίση, διαπροσωπικές δυσκολίες, αποτυχίες και περιορισμούς. Κατά την θεραπευτική διαδικασία γινόμαστε συν-ταξιδιώτες σε άλλες ιστορίες και επώδυνα βιώματα. Γινόμαστε ζωντανοί μάρτυρες στο προσωπικό ταξίδι του θεραπευόμενου.

Μία από τις πιο σημαντικές ποιότητες της θεραπευτικής δουλειάς με τον άνθρωπο είναι η προσωπική, ιδιοσυγκρασιακή ικανότητα της ανταπόκρισης. Κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου έγινε αναφορά στην ηθική ευθύνη της απόκρισης. Αυτό το «Προς» έχει και τη διαδικασία της απόκρισης. Η απόκριση, η παρουσία, η επιβεβαίωση, η συμπερίληψη είναι πανταχού παρούσα καθώς στη ζωή αποκρινόμαστε για να ζήσουμε.

Στο άκουσμα της ερώτησης «Ποια είναι η φιλοσοφική μου στάση και ποιος φιλόσοφος βρίσκεται στον πυρήνα της ύπαρξής μου» ξαφνιάστηκα και στάθηκα. Η πρώτη αυτόματη απάντηση που έδωσα στον εαυτό μου ήταν «Δεν ξέρω». Κατά τη διαδικασία άρχισε να αναδύεται και να αχνοφαίνεται η απάντηση στο ερώτημα αυτό. Από την εμπειρία μου, αυτό που γνωρίζω για εμένα είναι πως η υπαρξιακή μου στάση εκπορεύεται από ήθος το οποίο θεμελιώνεται από την αυθεντικότητα, την ευθύνη, το κουράγιο, την πίστη, τη συνύπαρξη με τον Άλλον και το ενδιαφέρον μου για τον Άλλον σε μια συνάντηση ενώπιος ενωπίω. Την ίδια στιγμή έρχομαι σε επαφή και ταυτόχρονα ταραζομαι από πόνο καθώς κάνει την εμφάνισή της η αίσθηση της ανεπάρκειας και της ντροπής μου. Η διυποκειμενική συνθήκη ως ανθρωπινή συνθήκη με βοηθάει προκειμένου να νοηματοδοτήσω την εμπειρία της ανεπάρκειας η οποία διαμορφώθηκε σε ένα συγκεκριμένο διυποκειμενικό πλαίσιο όπου απουσίαζε η

συναισθηματική αμοιβαιότητα και η συναισθηματική συνήχηση.

Η αποσύνδεσή μου από αυτό που σημαίνει κακό απωθείται από την αναφορά στον Buber και στους τρόπους που εμ-

φανίζεται το κακό. Κατά τη διαδικασία επιβεβαιώνεται και δικαιώνεται εκείνο το ανέστιο μέρος της ύπαρξής μου που έχει εισπράξει κακότητα όπως: προδοσία, παραβίαση, βία, απουσία, εγκατάλειψη και όλα αυτά για «το καλό μου».

Με το βλέμμα μου στραμμένο στα μονοπάτια της αυτογνωσίας τα βήματά μου με πηγαίνουν στη Σίφνο. Διαδρομές που οδηγούν σε ξωκλήσια, μοναστήρια, ξερολιθιές και αρχαίους πύργους. Μονοπάτια που διατρέχουν τον κορμό της Σίφνου και ένας άνεμος που με πήγε ως εκεί. Οι ανάσες του ανέμου γεμάτες φασκόμηλο και ρίγανη ενώνονταν με τα λιθόστρωτα μονοπάτια του παρελθόντος. Νιώθω ασφαλής, νιώθω εμπιστοσύνη, αγάπη για το «Μαζί» με τους ανθρώπους, για το «Μαζί» με την φύση.

Ανέβηκα στην άχραντη κορφή

Στης φωτεινής νεφέλης το τοπίο.

Γυμνή η ψυχή μου στην γυμνή κορφή

Και να με ω Κύριε, ενώπιος ενωπίω.

Καθώς κοιτάζω τα βήματά μου, καθώς πατώ στις πέτρες

ανασαίνω ελευθερία και η απειλή είναι μακριά μου. Χρόνια και χρόνια οδοιπορώ και ο δρόμος στους κάμπους των παθών κυκλώτερος, μακρόσυρτος, ατέρμων. Κι όμως, τι γρήγορα που πέρασε ο καιρός...

Ως τόπος κατοικίας μου το σώμα μου που έχει σταματήσει να πονά. Οι εκκλησιές γίνονται τόποι συνάντησης και κατάθεσης των βιωμάτων μου. Ποιος να μου το έλεγε όταν στο παρελθόν προσευχόμουν μόνη και απόμερα πως κάποια στιγμή σε αυτούς τους ιερούς τόπους θα μοιραζόμουν τα βιώματά μου. Οι διαδρομές στο νησί, η συνύπαρξη με τα άλλα πρόσωπα, τα μοιράσματα των βιωμάτων τους, το κάλεσμα από τον ήχο της καμπάνας για την επερχόμενη συνάντηση, για εμένα σήμαινε μια Συνάντηση ενώπιος ενωπίω.

Στο σήμερα, θέλω να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου για την παρουσία των Ανθρώπων που συμμετείχαν, που συντόνισαν και στήριξαν όλη αυτή τη διαδικασία. Καθώς γράφω αντιλαμβάνομαι ότι η δυναμική της συγκεκριμένης ομάδας επιβεβαίωσε πως μπορεί η θεωρία να λειτουργήσει θεραπευτικά.

ΥΓ. Οι στίχοι που γράφτηκαν στο κείμενο αφορούν το ποίημα «Ενώπιος ενωπίω» του Ι. Κουτσοχέρα

Κωνσταντίνα Κουτρουφίνη, Σύμβουλος Ψυχικής Υγείας, εκπαιδευμένη στην Ψυχοθεραπεία Gestalt.

Η Υπαρξιακή Υπόσταση του Θεραπευτή

Όπως χτίστηκαν τα μονοπάτια προς τα ξωκλήσια της Σίφνου, με ταπεινότητα για να υπηρετήσουν το θείο, με ευθύνη για να προστατεύσουν το ανθρώπινο και αγάπη για την τέχνη του τεχνίτη, για ό, τι μπορεί να φτιάξει ο άνθρωπος με τα χέρια του, δηλαδή, για να ενώσει, να αγγίξει και να ανταποκριθεί, έτσι και το δικό μου πνεύμα, ίσως και άλλων εκλεκτών συναδέλφων που παρακολούθησαν το εν λόγω εργαστήριο, περιπλανήθηκε με επιστημονικότητα στο θέμα, αλλά και ανθρωπιά. Αυτά δεν ξεχωρίζουν.

Μπήκα «χαμένη» για να με βρω από την αρχή ή όπως λέει ο Gadamer, “One must lose oneself in order to find oneself”. Μπήκα με προκατάληψη- πώς αλλιώς;-, αλλά και με πρόθεση να εμπιστευτώ, με επιδεκτικότητα. Η προκατάληψη, ως αποσιωπημένη φωνή του τραύματος, και όχι αγκιστρωμένη από αυτό. Κάτι τέτοιο θα ήταν υποκρισία. Από μια τέτοια υποκρισία «ο υποφέρων ξένος», ο πελάτης μας θέλει να απαλλαχθεί. Να μην είναι για εμάς μια προσυμφωνημένη ψυχοπαθολογία, κι έτσι να νιώσει τον δροσερό αέρα, μιας νέας ευκαιρίας να ξαναδεί τον εαυτό του μαζί μας. Καθώς τα γράφω αυτά περνώ από όλες τις θέσεις της ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας, από θεραπευόμενη, σε μαθητευόμενη κι από κει στη θέση της θεραπεύτριας. Νιώθω πλούσια σήμερα.

Μπήκα με το ρίσκο να με χάσω, όπως αναφέρει ο Winnicott, αλλά με την πίστη ότι κάτι νέο θα προστεθεί στη βιωμένη εμπειρία μου, θα ξαναθυμηθώ τη μαγεία της αλληλεπίδρασης με τον Άλλον, καθώς βγαίνω από τη μοναχικότητα του γραφείου μου. Εμπιστοσύνη, ανταπόκριση, φιλοξενία, περιέργεια, επαφή και “You first”, όλες έννοιες αναπόδραστα

συνδεδεμένες με την υπαρξιακή υπόσταση του θεραπευτή, όπως παρουσιάστηκαν από τις συντονίστριες Δ. Μπάλλιου και Δ. Χαντζάρα, στο έργο των Levinas και Gadamer, έτσι ώστε να έχουν απτές απολήξεις στη δουλειά μας. Και οι δυο

του μοναστηριού, η πέτρα, ο ήλιος και ο αέρας, τα στασίδια και τα ξυλόγλυπτα τέμπλα. Σε εκείνη τη γωνιά του κόσμου, σταθήκαμε να βρούμε τον ανέστιο εαυτό μας που ζητάει τις ρίζες του, το τελευταίο του προπύργιο για να μπορέσει να

μαθητές του Heidegger, αυτής της τόσο διφορούμενης προσωπικότητας που ερωτεύτηκε η Hannah Arendt. Αυτή η βαθυστόχαστη φιλόσοφος, στο έργο της οποίας βρίσκουμε σκέψεις για τη ρίζα του κακού. Όλοι στοχαστές που τη σκέψη τους κατεύθυναν οι προσωπικές οικογενειακές απώλειες, τα σκοτεινά χρόνια του ναζισμού και η υποτίμηση της ανθρωπίνης ζωής, έτσι που χρειάστηκε να επαναπροσδιορίσουν θεμελιώδεις αξίες, όπως κάνουμε μέσα στο θεραπευτικό δωμάτιο, που τίποτα δεν είναι δεδομένο, προκειμένου να φιλοξενήσουμε την παθολογία, να συναντήσουμε με αυθεντική περιέργεια και με προτεραιότητα τον θεραπευόμενο που υποφέρει.

Στην επαφή μαζί του θα δούμε πως υποφέρουμε κι εμείς. Μέσα από τις έννοιες της διυποκειμενικότητας και της φαινομενολογίας. Και μέσα στη σιωπή των συλλογισμών μας, καθώς ακούμε την ηχώ της διυποκειμενικής εμπειρίας μας με τον θεραπευόμενο, ή καθώς ακούμε τα βήματά μας πάνω στο λιθόστρωτο μονοπάτι προς τη θάλασσα. Με την ίδια ησυχία που παρατηρούμε πώς είναι βαλμένοι οι λίθοι, έτσι μπαίνουμε στην ψυχική διαδικασία προκειμένου να βρούμε τη σχέση μας με το εδώ και τώρα που αναδύθηκε, για να βρούμε ξανά τις διαστάσεις μας μες το μονοπάτι.

Ο ενδοψυχικός τόπος προβλήθηκε στο σεμινάριο αντιπαράβαλλοντας τον ανέστιο άνθρωπο, τον ξένο που δεν έχει που την κεφαλήν κλίνει, τον ξένο που υπάρχει και μέσα μας και που χρειάζεται κι εμείς ως ψυχοθεραπευτές, προκειμένου να τον φιλοξενήσουμε, να έχουμε ανά πάσα στιγμή τη γενναioδωρία να περιπλανηθούμε μαζί του προκειμένου να βρούμε τον τόπο όπου θα σταθεί και θα σκύψει να προσκυνήσει τον πόνο του πρώτα απ' όλα.

Η φιλοξενία στη Σίφνο, διέγειρε τις αισθήσεις μου συνολικά. Η ομορφιά του μέρους, η ομορφιά της παρέας, η ομορφιά του μαζί. Το θυμάρι, η ρεβυθάδα μαγειρεμένη όλη νύχτα στο πήλινο και οι ελιές με το τσίπουρο. Η σύναξη στον αυλόγυρο

σταθεί με το απαιτούμενο δέος απέναντι στον καημό του Άλλου. Να βρει τον εαυτό του εκατό φορές μέσα εκεί. Και να μιλήσει τα δικά του λόγια για την καταγωγή του και ίσως και τον προορισμό του σε αυτό το παράξενο πράγμα που λέμε ζωή.

Μια σπείρα από εκατοντάδες παιδικές αναμνήσεις ανέβηκαν προς τα πάνω και μέσα από τον λαιμό μου με φόρα για να καταγραφούν, κι εγώ άνοιξα το στόμα για να ξεχυθούν προς τον κόσμο, χωρίς ντροπή πια, με αρμονία και γλυκιά συμφιλίωση με αυτό που έχω γίνει σήμερα. Ταυτόχρονα, διαπιστώνοντας για άλλη μια φορά πως η δύναμη των παιδικών μας αισθήσεων είναι τόση, που όσα λόγια και να βάλουμε είναι μια φτωχή απόπειρα να την πλησιάσουμε και πολύ περισσότερο να την δαμάσουμε. Μόνο σε ένα τέτοιο μέρος, μέσα σε ένα τόσο φροντισμένο πλαίσιο, ο άνθρωπος μπορεί να αντέξει την ορμή με την οποία έρχεται το κύμα του πόνου και του χάους που βρέθηκε όντας ελάχιστος μπροστά του. Κλείνω με μια συνολική ευγνωμοσύνη για όλο τον συντονισμό, και με την ανάμνηση της ησυχίας που πρόσφεραν όλοι όσοι ήταν μάρτυρες καθώς άπλωνα τις πέτρες του δικού μου άχρονου λιθόστρωτου.

Άννα Μερτζάνη, Ψυχοθεραπεύτρια Gestalt, Συγγραφέας

Πορεία προς τις Κυκλάδες

Σύμφωνα με τον Ηράκλειτο, δεν μπαίνεις δεύτερη φορά στο ίδιο ποτάμι.

Αλλάζω εγώ, αλλάζει και το ποτάμι.

Έχω συναντηθεί με άλλους ανθρώπους, με άλλα ζώα, με άλλους τόπους.

Έχει κι αυτό βρεθεί με χίλιους άλλους ως να το ξανά βρω.

Το δέρμα μου μαδά και γίνεται ένα με το έδαφος.

Το νερό εξατμίζεται και φωλιάζει στα σύννεφα.

Το αίμα μου τρέχει και αλμυρίζει από την θάλασσα.

Η βροχή ποτίζει το χώμα μιας χώρας μακρινής.

Ποιο είναι το ποτάμι; Ποια είμαι και γω;
Για πόσο είναι σε ισχύ η απάντηση αυτή;
Αν περπατώ μες το νερό σίγουρη για μένα,
τίνος είναι το νερό; Τι βλέπω, τι ακούω, τι αισθάνομαι, τι κα-
ταλαβαίνω;
Θέλω να είμαι περίεργη. Θέλω να βραχώ από το ποτάμι.
Χαίρομαι που και γω θα το ανθρωπίσω.

Να γίνω γέφυρα; Να φτιάξω γέφυρα; Να είμαι γέφυρα;
Πρέπει. Θέλω. Μπορώ.
Πρέπει; Θέλω; Μπορώ;

Θνητή ανάμεσα σε άλλους θνητούς, φθαρτή πάνω σε
άφθαρτα χώματα,
ακολουθώ την πορεία στο μεταξύ, στο συνεχές.
Ταξιδεύω κατοικώντας και κατοικώ ταξιδεύοντας,
στο μπλε του ουρανού, της θάλασσας, των τρούλων,
των ματιών, του χαλαζία, του χαρτιού.
Σηκώνω το βλέμμα.
Ελπίζω να μας δω.

Σίφνος Ιούνιος 2025

Μαρίνα Μπίκου, ειδικευόμενη Ψυχίατρος ενηλίκων,
Ψυχοθεραπεύτρια Gestalt, MSc Ιατροδικαστικής
Ψυχιατροδικαστικής ΑΠΘ.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Η Δέσποινα Μπάλλιου
Α' Αντιπρόεδρος του
νέου ΔΣ της ΕΕΨΕ

Στις 11 Ιανουαρίου
2026, στην Ετήσια Γε-
νική Συνέλευση της

ΕΕΨΕ (Ελληνική Εταιρία Ψυχοθεραπείας Ελλάδος)
και στις εκλογές που ακολούθησαν αναδείχθηκαν
τα μέλη του νέου ΔΣ, επτά τακτικά και ένα αναπλη-
ρωματικό.

Μετά τη συγκρότηση σε σώμα στις 13 Ιανουαρίου
2026 και της μυστικής ψηφοφορίας που ακολούθη-
σε, τα επτά τακτικά μέλη του νέου ΔΣ, εκλέχτηκαν
παμψηφεί με τις ακόλουθες αρμοδιότητες βάσει
του καταστατικού της ΕΕΨΕ:

Πρόεδρος: **Τσαμπίκα Μπαφίτη**

Αντιπρόεδρος Α': **Δέσποινα Μπάλλιου**

Αντιπρόεδρος Β': **Στέλιος Κρασσανάκης**

Ειδ. Αντιπρόσωπος διασύνδεσης με ΕΑΡ: **Πάνος**
Ασημάκης

Γραμματέας: **Βιργινία Ιωαννίδου**

Ταμίας: **Τριανταφυλλιά (Φελίνα) Ηλιοπούλου**

Μέλος: **Ιωάννα Κουστένη**

Αναπληρωματικό μέλος: **Ελίνα Μακρογιάννη**

Τα μέλη του νεοεκλεγμένου Διοικητικού Συμβουλί-
ου της ΕΕΨΕ εξέφρασαν τις ευχαριστίες τους προς
τα μέλη για την εμπιστοσύνη που τους επέδειξαν
και με αίσθημα ευθύνης, συλλογικού πνεύματος
και προσήλωσης στον θεσμικό ρόλο της ΕΕΨΕ,
δεσμεύθηκαν, πλην άλλων, και για την προώθηση
των καταστατικών της στόχων στο πλαίσιο της δι-
αδικασίας θεσμοθέτησης της ψυχοθεραπείας στην
Ελλάδα, προς όφελος της ψυχοθεραπείας, της επι-
στημονικής κοινότητας και της κοινωνίας.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Υπεύθυνη έκδοσης: **Δέσποινα Μπάλλιου**

Οργάνωση & Επιμέλεια: **Έλσα Αγγελίδη**

Γραμματειακή υποστήριξη: **Βάλια Γιαννακοπούλου**

Σελιδοποίηση: **Εμμανουέλα Μαθιουδάκη**

Σε αυτό το τεύχος συνεργάστηκαν: Βάγια Αργυρώ, Βιλλιώτης
Φίλιππος, Καραπιέρης Χρήστος, Κεσούδη Ελένη, Κουτροφίνη
Κωνσταντίνα, Μερτζάνη Άννα, Μπάλλιου Δέσποινα, Μπίκου
Μαρίνα, Σκαφίδα Βαρβάρα, Φρεγγίδου Έλλη.